

**Psykososiaalinen seksuaalisuus & seksuaalisuuden moni-
naisuus kuudesluokkalaisten ajatuksissa**

Elina Hämäläinen & Lotta-Kaisa Koli

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma

Artikkelimuotoinen

Kevätlukukausi 2024

Opettajankoulutuslaitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Hämäläinen, Elina ja Koli, Lotta-Kaisa. 2024. Psykososiaalinen seksuaalisuus & seksuaalisuuden moninaisuus kuudesluokkalaisten ajatuksissa. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. 55 sivua.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää kuudesluokkalaisten ajatuksia koskien psykososiaalista seksuaalisuutta sekä seksuaalisuuden moninaisuuden tunnistamista. Tutkimukseen osallistui 22 kuudesluokkalaista ja aineisto kerättiin avoimilla kyselylomakkeilla syksyllä 2023. Tutkimus on kvalitatiivinen ja sitä analysoitiin käyttäen aineistolähtöistä ja teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä.

Tulokset osoittivat, että kuudesluokkalaisten ajattelivat psykososiaalista seksuaalisuutta sitä tukevien ja estävien tekijöiden kautta. Tukeviksi tekijöiksi aineiston pohjalta muodostui koettu itsemääräämisoikeus, läheisten merkitys, itsetunto, ympäristön merkitys ja mielekäs toiminta. Estävät tekijät puolestaan koostuivat itsetunnosta ja epävarmuudesta koskien seksuaalisuutta aiheena. Lisäksi tutkittavien kyky tunnistaa seksuaalisuuden moninaisuutta jakautui kolmeen: heteronormatiiviset ajattelumallit, tunnistaa osittain moninaisuutta, mutta osittain ajattelee heteronormatiivisesti sekä tunnistaa moninaisuuden.

Tutkimuksemme aihe on tärkeä, sillä seksuaalisuutta on tutkittu vain vähän psykososiaalisesta näkökulmasta. Myös seksuaalisuuden moninaisuus on ajankohtainen ja pinnalla oleva aihe, johon tutkimuksemme pyrkii vastaamaan. Seksuaalisuus on muuttunut aiemmasta, sillä arvot, normit ja käsitykset ovat jatkuvassa murroksessa yhteiskunnassa. Seksuaalisuutta tarkastellaan usein siihen liitettyjen fyysisten tekijöiden kautta, vaikka psykososiaalinen ulottuvuus on merkittävä osa ihmisen hyvinvointia. Tutkimuksemme antaa siis tärkeää tietoa nivelvaiheessa olevien lasten ajatuksista koskien psykososiaalista seksuaalisuutta ja seksuaalisuuden moninaisuutta.

Asiasanat: psykososiaalinen seksuaalisuus, itsetunto, seksuaalisuuden moninaisuus, seksuaalikulttuuri

TIIVISTELMÄ	2
1 JOHDANTO	4
1.1 Seksuaalisuuden määritelmä.....	7
1.2 Psykososiaalinen seksuaalinen kehitys.....	9
1.3 Seksuaalinen identiteetti ja moninaisuus	13
1.4 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	15
2 TUTKIMUSMENETELMÄT	16
2.1 Tutkimukseen osallistujat	17
2.2 Tutkimusaineiston keruu.....	18
2.3 Aineiston analyysi.....	19
2.4 Eettiset ratkaisut.....	22
3 TULOKSET	25
3.1 Psykososiaalista seksuaalisuutta tukevat tekijät	25
3.2 Psykososiaalista seksuaalisuutta estävät tekijät	28
3.3 Seksuaalisuuden moninaisuuden tunnistaminen	30
4 POHDINTA	34
4.1 Tulosten tarkastelu.....	34
4.2 Tutkimuksen arviointi.....	36
4.3 Jatkotutkimusmahdollisuuksia	39
LÄHTEET	42
<u>LIITTEET</u>	51

1 JOHDANTO

Kun tarkastellaan seksuaalisuutta, täytyy ymmärtää seksuaalikulttuurin vaikutus siihen. Kulttuuri ja sosiaalinen ympäristö vaikuttavat seksuaalisuuteen sen kaikilla osa-alueilla (Hedge ym. 2022). Seksuaalikulttuuri on jatkuvassa muutoksessa, jonka seurauksena seksuaalisuuden määrittely ja ymmärtäminen vaihtelee elämän aikana. Globalisaation seurauksena monikulttuurisuus näkyy Suomessa, minkä vuoksi on olennaista huomioida seksuaalisuuden kulttuuriset erot. Seksuaalisuutta voidaan tarkastella ja tutkia eri tieteenalojen kautta, mutta tutkimuksemme psykososiaalisen seksuaalisuuden näkökulman vuoksi olennainen tarkastelun kohde keskittyy kehityspsykologiaan ja sosiologiaan.

Seksuaalikulttuuri ennen. Seksuaalikulttuuri on dynaaminen ja muuttuva, jolloin uudet kokemukset muovaavat yksilöllistä ja yhteisöllistä seksuaalikulttuuria (Emas, 2006). Historiallisesti katsottuna länsimainen kahtiajako fyysiseen ja psyykkiseen on vaikuttanut myös siihen, miten seksuaalisuuteen suhtaudutaan (Ilmonen & Nissinen, 2006, s. 21). Tunteita tai aistimuksia ei ole siis pidetty olennaisina ja seksuaalisuuden psyykkisen puolen tärkeänä pitäminen on ollut vähäistä. Seksuaalisuutta on länsimaissa myös normitettu kirkon, lääketieteen sekä oikeuslaitoksen kautta, mikä näkyy yhä seksuaalisuuden ja sukupuolisyyden käsitteistössä. Yhteiskunta arvottaa sitä, mitä pidetään toivottavana ja hyvänä elämässä (Ilmonen & Nissinen, 2006, s. 23–25). Näin ollen yhteiskunnissa vallitsee siis tietty seksuaalikulttuuri, joka arvojen ja asenteiden kautta asettaa rajat ja ihanteet seksuaalisuudelle sekä sen mielenkiinnon ilmaisemiselle (Ilmonen & Nissinen, 2006, s. 24; Kontula, 2006, s. 28). Seksuaalikulttuuri välittyy sukupolvelta toiselle arvojen, tapojen sekä tiedon kautta (Ilmonen & Nissinen, 2006, s. 23–24).

Koska kirkko, oikeuslaitos ja lääketiede ovat normittaneet seksuaalisuutta ja seksuaalista käyttäytymistä, on se vaikuttanut myös asenteisiin (Nissinen, 2006, s. 135–137). Yhteiskunnissa vallitseva heteroseksismi, jossa heteroseksuaa-

lisuus nähdään normina, on seksuaalisuuden moninaisuuteen liittyvien kielteisten asenteiden takana. Muuta kuin heteronormatiivisuutta edustavan yksilön seksuaalista suuntautumista on pidetty sopimattomana ja esimerkiksi homoseksuaalisuus on ollut ankarasti kriminalisoitua 1800-luvun lopussa. Suomessa vasta vuonna 1996 WHO:n 10-luokituksessa on määritelty, ettei sukupuolista suuntautumista pidetä häiriönä (Nissinen, 2006, s. 135–137). Myös naisten seksuaalinen vapautuminen on ollut seurausta kristinuskon seksuaalisuuteen liittämän häpeän vapautumisesta sekä feminismistä ja 1960-luvun seksuaalisesta valankumouksesta (Huttunen, 2006, s. 19).

Seksuaalikulttuuri nykyään. Ihmisen seksuaalisuuteen ja sukupuoleen liittyvät käsitykset ovat osa omaa kulttuuria. Näin ollen eri kulttuurien kohdassa myös seksuaalisuuden ja sukupuolen käsitykset voivat törmätä yhteen, jolloin kulttuurisensitiivisyys on olennaista (Emas, 2006; Ilmonen & Korhonen, 2015). Seksuaalisuuden kulttuurinen merkitys on nykyään määritelty uudelleen niin, että velvollisuudet ovat muuttuneet oikeuksiksi (Kontula, 2006, s. 29). Tällä on ollut suuri merkitys ihmisten omille tunnekokemuksille ja seksuaalisuuden toteuttamiselle. Seksuaalisuuden toteuttamiseen liittyy olennaisesti seksuaalioikeudet, jotka merkitsevät sitä, että jokaisella on oikeus harjoittaa omaa seksuaalisuuttaan ilman pelkoa riistosta, väkivallasta tai pakottamisesta (Bildjuschkin, 2015, s. 10–11). Kaikilla on myös oikeus koskemattomuuteen ja vapaus tehdä omaan seksuaalisuuteen liittyviä päätöksiä (Bildjuschkin, 2015, s. 10; Ilmonen & Korhonen, 2015; WHO, 2023).

Seksuaalioikeuksia ei voi erottaa ihmisoikeuksista ja Suomen perustuslaissa määritellään, että ihmisoikeudet tulee turvata julkisen vallan toimesta (Ilmonen & Korhonen, 2015, s. 7–8; Suomen perustuslaki, 1999/731 § 22). Seksuaalioikeuksia kuitenkin rajoitetaan ympäri maailman yhteiskuntien, yhteisöjen ja perheiden toimesta, jonka vuoksi ne eivät toteudu (Anttila, 2012, s. 48; Ilmonen & Korhonen, 2015, s. 4–7). Etenkin seksuaalivähemmistöjen kohtelu on kulttuurista ja yhteiskunnasta riippuvaista. Seksuaalivähemmistöjen hyväksymättömyys tai yliseksualisointi rikkovat myös seksuaalioikeuksia (Ilmonen & Korhonen, 2015, s. 14–15). Tiedon saaminen seksuaalioikeuksista sekä seksuaalisuuden

moninaisuudesta ja ymmärryksen lisääminen kulttuurin ja arvojen vaikutuksesta seksuaalisuuteen, nähdään tärkeänä. Tästä tarpeesta kertoo esimerkiksi kansainvälinen seksuaalikasvatuksen tueksi koottu opas (UNESCO ym. 2018).

Monikulttuurinen seksuaalikulttuuri. Kulttuuri voi säädellä yksilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta eli seksuaalista suuntautumista ja oikeutta omaan kehoon (Hallenberg, 2008, s. 80). Lisäksi eri kulttuureissa olevat erilaiset normit määrittelevät usein erityisesti naisten seksuaalisuutta ja seksuaalista käyttäytymistä (Maasoumi, 2018). Kaikkialla maailmassa seksuaalisuuteen liitetään lisääntyminen, kumppanuus, nautinto ja mielihyvä, mutta monissa yhteiskunnissa seksuaalisuus nähdään vakavana ja merkityksellisenä asiana, johon liittyy paljon tunteita ja jopa uhkakuvia (Emas, 2006). Kulttuuri vaikuttaa siis siihen, millainen seksuaalisuuteen liitetty käytös on hyväksyttyä (UNESCO, 2009, s. 2). Esimerkiksi islamilaisissa maissa ei hyväksytä homo- tai biseksuaalista identiteettiä eikä sukupuolenkorjausta tai vastakkaisen sukupuolen vaatteisiin pukeutumista (Hallenberg, 2008, s. 80). Islamilaisissa maissa seksuaalisuutta ei myöskään nähdä juuri ollenkaan osana nuoruutta, ja lapsuuteen sen ei koeta kuuluvan ollenkaan (Tatatabaie, 2015, s. 284). Näissä maissa seksuaalisuus nähdään siis ainoastaan aikuisten ominaisuutena.

Myös Suomessa maahan muuttaneiden kulttuurinen käsitys seksuaalisuudesta, sukupuolesta tai naisten seksuaalisuudesta ja asemasta voivat erota valtakulttuurin edustajien käsityksistä (Emas, 2006). On kuitenkin haitallista ajatella, että vain yhdelle seksuaalikulttuurille ominainen tapa toteuttaa seksuaalisuutta ja ilmaista sukupuolta, on oikea. Eri seksuaalikulttuurien yhteentörmäys voikin synnyttää uusia toimintamalleja ja -tapoja sulautettuna vanhoihin, ja muodostuu niin sanottu kolmas kulttuuri.

Seksuaalisuus kehityspsykologian ja sosiologian aloilla. Seksuaalisuuden biologinen merkitys sekä naisten ja miesten seksuaalisten halujen piirteet voidaan selittää kehityspsykologisesta näkökulmasta (Huttunen, 2006, s. 16–17). Miesten halun katsotaan heräävän naisen nuoruudesta ja terveydestä, kun taas naisen halun herättää miehen asema, koko sekä turvallisuus. Kehityspsykologit pyrkivät selittämään sukupuolierot siten, että miesten tavoitteena on taata oman

geeniperimän säilyminen ja naisten halu varmistaa turvallinen kasvuympäristö lapsille (Huttunen, 2006).

Kehityopsykologiassa seksuaalisuutta voidaan tarkastella myös esimerkiksi Freudin psykoanalyttisen teorian kautta. Muista tieteilijöistä poiketen Freud uskoi lapsen seksuaalisuuden alkavan jo ennen murrosikää, jolloin seksuaalisuuteen liittyvät tunteet nähtiin olevan osa lapsuutta. Freudin teoria psykoseksuaalisesta kehityksestä sisältää psyykkisen seksuaalisuuden elementtejä, vaikka teoriassa käsitelläänkin paljon seksuaalisen mielihyvän hakemista erilaisten fyysisten kokemusten kautta sekä sosiaalisten kokemusten vaikutusta lapsen kehitykseen (Crain, 2011; Hedge ym. 2022; Moya & Larrain, 2016).

Sosiologinen näkökulma perustuu puolestaan ajatukselle siitä, että yksilön seksuaalisuus rakentuu suhteessa taloudellisiin, uskonnollisiin, poliittisiin, sosiaalisiin ja familiaarisiin olosuhteisiin pelkkien biologisten tekijöiden sijaan. Sosiologit painottavat sitä, ettei ole olemassa pelkästään biologista seksuaalisuutta, joka olisi irrallinen sosiaalisesta ulottuvuudesta (Plummer, 2003, s. 515–516).

Olemme tarkastelleet seksuaalisuuteen vaikuttavia tekijöitä kulttuurin ja tieteenalojen näkökulmista. Tämän avulla on mahdollista syventää ymmärrystä seksuaalisuudesta ja sen luonteesta. Keskitymme psykososiaaliseen seksuaalisuuteen ja sen kehitykseen, jonka lisäksi tarkastelemme seksuaalista identiteettiä ja sen moninaisuutta.

1.1 Seksuaalisuuden määritelmä

Maailman terveysjärjestön (WHO) mukaan seksuaalisuuteen kuuluu fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset piirteet, jotka ovat läsnä ihmisen kehityksen kaikissa ikävaiheissa (WHO, 2010, s. 17). Seksuaalisuus on ihmisen koko elinkaaren ajan vaikuttava tekijä, jonka ilmenemismuodot vaihtelevat ikäkausista ja yksilöstä riippuen (Kosunen ym. 2003; Hedge ym. 2022). Seksuaalisuus on yksilön viettiä toisia ja itseään kohtaan, ja se voi olla sekä tiedostamatonta että tiedostettua (Denisoff, 2018, s. 883).

Seksuaalisuuden erilaisia ilmenemismuotoja ovat esimerkiksi ajatukset, suhteet, käyttäytyminen ja seksuaalisuuden harjoittaminen (WHO, 2010, s. 17). WHO:n seksuaalisuuden määritelmä sisältää ajatuksen myös siitä, että seksuaalisuuteen kuuluu paljon eri ominaisuuksia kuten sukupuoli-identiteetti, seksuaalinen suuntautuminen ja mielihyvä. Myös Cacciatore (2007, s. 178) painottaa, että seksuaalisuus on olemista – ei tekemistä.

Seksuaalisuuden ilmeneminen vaihtelee ja kehittyy elämänkaaren aikana ikäkausista ja yksilöstä riippuen (Georgiadis & Kringelbach, 2012, s. 72; Kosunen ym. 2003). Lapsen seksuaalisuus on erilaista kuin aikuisen, sillä siihen ei liity aikuisen tavoin seksuaalista kanssakäymistä, parisuhdetta tai lisääntymistä (Cacciatore, 2006, s. 205; Riihonen ym. 2015, s. 48). Cacciatore (2007, s. 25) nostaa esiin myös lapsen seksuaalisuuden haurauden: ”Lapsen seksuaalisuus on yksi herkkimmistä ja puhtaimmista asioista, joita koko yhteiskunnan tulee suojata kaikin mahdollisin keinoin.” Myös murrosiässä olevien nuorten seksuaalisuuden on havaittu eroavan vanhempiin ihmisiin verrattaessa (Hirst, 2008). Myöhemmin nuoruudessa koetaan myös tunteita yksityisyyden tarpeesta, keskeneräisyydestä, kehonkuvan nopeasta muuttumisesta sekä haavoittuvuudesta (Cacciatore, 2006, s. 205). Myös vähitellen voimistuva rohkaistuminen ja halu kokea sekä jakaa omaa seksuaalisuutta muiden kanssa lisääntyy.

Fyysinen seksuaalisuus. Seksuaalisuus voidaan nähdä biologisena vietinä, joka johtaa lisääntymiseen (Cacciatore 2007, s. 75). Murrosiässä nuoren kehossa on nähtävissä fyysisiä muutoksia, kun pituus ja paino vaihtelevat, karvoitus lisääntyy ja lisääntymiselimet käyvät läpi muutosta kohti sukukypsyyttä (Marceau ym. 2011, s. 1389). Lisäksi on yleistä, että ensimmäiset kokemukset fyysisistä seksuaalisista teoista kuten suutelusta, masturboinnista, hyväilystä ja yhdynnästä tapahtuvat murrosiässä osana seksuaalista kehitystä (Fortenberry, 2013). Nämä murrosiässä tapahtuvat ensimmäiset seksuaaliset toiminnot sekä mieheksi ja naiseksi kasvaminen herättävät nuorissa eniten kysymyksiä ja hämmennystä (Rinkinen, 2012).

Psykososiaalinen seksuaalisuus. Psykososiaalisuus tarkoittaa psyykkisten sekä sosiaalisten tekijöiden välistä vuorovaikutusta, ja ne ovat vahvasti yhteydessä seksuaalisuuteen (Johnson, 2015, s. 5; Martikainen ym. 2002; Santalahti, 2018). Psyykkiseen seksuaalisuuteen sisältyy tunteet, minäkäsitys ja itsetunto, ja ne ovat yhteydessä itsensä hyväksi kokemiseen (Cacciatore, 2007, s. 178; Oinonen ym. 2019, s. 86). Psyykkiselle seksuaalisuudelle tärkeä seksuaalinen itsetunto koostuu sukupuoli- ja seksuaali-identiteetistä sekä seksuaalisesta minäkuvasta (Ilmonen & Nissinen, 2006, s. 447). Seksuaali-identiteetillä tarkoitetaan suhteessa sosiaaliseen ympäristöön muodostuvaa oman seksuaalisuuden ja sen suuntautumisen kuvaa itsestä (Ilmonen & Nissinen, 2006, s. 444). Myönteinen minäkuva sekä itsetuntemus vahvistavat seksuaalisuuden myönteistä kokemista (Cacciatore & Korteniemi-Poikela, 2019, s. 23) ja on tutkittu, että tyytyväisyys omaan kehoon vaikuttaa positiivisesti yksilön hyvinvointiin (Joronen, 2005).

Psyykkiseen hyvinvointiin sisältyy yksilön kyky kokea positiivisia tunteita, resilienssi eli kyky käsitellä hankalia asioita sekä riittävät itsetunnon resurssit (WHO, 2004, s. 19). Hyvä itsetunto on sitä, että yksilö on tyytyväinen itseensä ja kokee itsensä tärkeäksi (Ilmonen & Nissinen, 2006, s. 447). Itsetunto muodostuu yksilön omasta käsityksestä itsestään sekä omasta arvosta ja siihen vaikuttaa myös läheisten kokemukset. Itsetunto voi vaihdella murrosiän aikana henkilökohtaisten ja ympäristön muutosten sekä siirtymien vuoksi (Moksnes & Espnes, 2013, s. 2925). Seksuaalisuus on siis oleellinen osa minäkuvan ja itsetunnon kehittymistä, ja psykososiaalista hyvinvointia tukee se, että yksilö saa toteuttaa omaa seksuaalisuuttaan vapaasti ilman ahdistusta ja pelkoa muiden ihmisten painostuksesta tai arvostelusta (Cacciatore, 2007, s. 66; Kosunen, 2000, s. 278).

1.2 Psykososiaalinen seksuaalinen kehitys

Ihmisen seksuaalisuus on osittain pysyvä, osittain kehittyvä yksilöllinen ominaisuus, ja kehitys voi tapahtua tasaisesti tai epätasaisesti usein toisten kanssa samaan aikaan, kuitenkin olematta sidoksissa ikävuosiin (Cacciatore &

Korteniemi-Poikela, 2019, s. 9; Korteniemi-Poikela & Cacciatore, 2015, s. 19). Seksuaalisella kehityksellä tarkoitetaan fyysistä tai psykososiaalista seksuaalista kehitystä, joka jatkuu erilaisten vaiheiden läpi lapsuudesta aikuisuuteen (Cacciatore, 2000; Ilmonen & Nissinen, 2006, s. 447). Seksuaalisuuden sisäistä, näkymätöntä kehitystä, joka tapahtuu henkisellä tasolla, kutsutaan psykoseksuaaliseksi kehitykseksi ja sitä tapahtuu suhteessa muihin ihmisiin. Murrosiässä psyykkisen kehityksen kokonaisuus on yhtä tärkeä kuin fyysisen kehityksen, mutta se voi helposti jäädä huomaamatta huomion kiinnittyessä näihin erilaisiin fyysisiin kehitysaskeliin (Herbert ym. 2017, s. 364; Laru ym. 2016, s. 113–114).

Seksuaalisuuden kehittymistä kuvataan seksuaalisuuden portaiden avulla (Cacciatore, 2007; Cacciatore & Korteniemi-Poikela, 2019; Korteniemi-Poikela & Cacciatore, 2010; Korteniemi-Poikela & Cacciatore, 2015), joissa seksuaalisuus kehittyy omassa tahdissa porrastetusti vähitellen kohti aikuisuutta. Seksuaalisuuden portaat luonnehtivat seksuaalisuuden ihmisen sisäiseksi ominaisuudeksi, joka keskittyy biologisen puolen lisäksi myös psyykkiseen sekä sosiaaliseen ulottuvuuteen. Mallissa seksuaalisuutta kuvataan ihmisen sisäisenä prosessina, jossa tunteet, valmiudet, itsearvostus sekä toiveet kehittyvät (Korteniemi-Poikela & Cacciatore, 2015, s. 8–10).

Psykososiaalinen kehitys ja sen kesto ovat yksilöstä riippuvaisia ja psykososiaalinen kypsyminen kestää keskimäärin kaksi kertaa pidempään kuin murrosiän fyysiset muutokset, jotka saavutetaan keskimäärin neljässä vuodessa (Aalberg & Siimes, 2010; Santalahti, 2018). Lapsen ja nuoren seksuaalinen kehitys etenee mielessä ja kehossa yksilöllisesti riippumatta seksuaalisen käyttäytymisen etenemisen nopeudesta, eikä mieltä ja kehoa voi erottaa toisistaan (Korteniemi-Poikela & Cacciatore, 2015, s. 10; Santalahti, 2018). On tutkittu, että kehitysvaiheella ja iällä voi olla merkitystä nuoren kehonkuvaan ja tunteisiin omasta kehosta (Grower ym. 2019).

Joillakin seksuaalisuuden portailla on psyykkisen seksuaalisuuden kehittymiselle suurempi merkitys ja tämän vuoksi joillakin portailla voidaan viihtyä pidempään kuin toisilla (Korteniemi-Poikela & Cacciatore, 2015, s. 12; Riihonen

ym. 2015, s. 54). Ympäristön paine voi vaikuttaa seksuaalisten kokemusten hankkimiseen, vaikka oma sisäinen kehitystaso ei olisi siihen vielä valmis. Tämän vuoksi on olennaista, että lapsi tai nuori tietää seksuaalisuuden tunnetason kehittyvän vaiheittain ja ymmärtää jokaisen seksuaalisuuden kehitysvaiheen olevan tärkeä (Korteniemi-Poikela & Cacciatore, 2015, s. 12–13).

Murrosiässä aivoissa kehittyy erityisesti tunneaivoalueet, jolloin halu näyttää rohkeutta ja miellyttää ovat suurimmillaan (Cacciatore, 2007, s. 28). Murrosiän aikana tapahtuu myös niin kutsuttu psyykinen taantuma, jossa psykososiaalinen käyttäytyminen muuttuu ja näkyy esimerkiksi lapsenomaisuutena, kuten lisääntyneenä kiroiluna, uppiniskaisuutena ja olemisen epävarmuutena (Aalberg & Siimes, 2010, s. 78–80; Cacciatore, 2007, s. 101). Tämä taantuma on tilapäinen ja vaikka nuoren psykososiaalinen kehitys taantuu, kognitiiviset taidot sitä vasten kehittyvät edelleen (Aalberg & Siimes, 2010; Kar ym. 2015).

Seksuaalisen kehityksen vuorovaikutuksellisen luonteen vuoksi ympäristö muokkaa lasten ja nuorten käsityksiä sukupuolesta ja sukupuolirooleista (Aalberg & Siimes, 2010, s. 70; Cacciatore, 2007, s. 97; Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2015, s. 44; Hedge ym. 2022). Jo ennen kouluikää lapset vahvistavat sukupuolirooleja voimakkaasti keskenään ja myös murrosiän alla ne rakentuvat edelleen ja nuoret pohtivat niitä (Cacciatore, 2007). On tutkittu, että ympäristön ja sosiaalisen piirin hyväksyvä tai negatiivinen suhtautuminen vaikuttaa myös lasten näkemyksiin ja kokemuksiin seksuaalisuuden moninaisuudesta koskien omaa perhettä ja sen jäseniä (Alanko & Kaljunen, 2014; Tuovila ym. 2018).

On luonnollista, että nuori on sekä epävarma omasta seksuaalisuudestaan että utelias tutkimaan sitä, usein jopa itsekeskeisin keinoin (Aalberg & Siimes, 2010, s. 70). Salliva ja hyväksyvä ilmapiiri tukevat nuoren psyykkistä seksuaalista kehitystä ja luovat tunteen siitä, että on hyväksytty juuri sellaisena kuin on. Perhe ja ystävät vaikuttavat yksilön seksuaaliseen kehitykseen sekä asenteiden ja tiedon muodostumiseen suuresti (Hedge ym. 2022; Kar ym. 2015). Lisäksi esimerkiksi kasvattajat ja opettajat näyttävät suurta roolia lasten sosialisoinnissa ja kehityksessä, sillä nuorella ei ole välttämättä valmiuksia käsitellä kaikkia fyysisiä

ja psyykkisiä muutoksia ja heitä askarruttavia kysymyksiä seksuaalisuuteen liittyen (Hedge ym. 2022; Kar ym. 2015, s. 72; Balter ym. 2016, s. 37). Terveellinen seksuaalinen kehitys vaatii avointa kommunikaatiota aikuisten ja lasten välillä molempiin suuntiin, ja lisäksi sekä nuoret että valmistuvat opettajat kokevat koulussa järjestettävän seksuaalikasvatuksen tärkeäksi (Byers ym. 2003, s. 12; Goldman & Coleman, 2013; McKee ym. 2010, s. 6).

Murrosiässä nuorten hyvinvoinnin ja kehityksen kannalta positiiviset ystävyyssuhteet ja vertaisten tuki ovat korvaamattomia (Kar ym. 2015; Viner ym. 2012). Murrosiän vaiheessa nuoret kuitenkin vertailevat jatkuvasti toisiaan, mikä voi aiheuttaa paineita. Rinkinen (2012) havaitsi, että nuoret pohtivat oman murrosiän kehityksen normaalisuutta suhteessa kehon osien kehittymiseen ja oman kehon toimintaan. Koska murrosiän muutokset näkyvät yksilöllisesti, seksuaalisuus ja kehonkuva ovat vertailunkohteena. Erot omassa ja muiden kehityksessä voivat aiheuttaa ahdistusta, sillä tarve olla samanlainen kuin muut, on suuri (Santalahti, 2018). Lähes kaikki kiusaaminen kohdistuu jollain tapaa seksuaalisuuteen ja minäkuvaan, mikä voi johtaa pitkäkestoisiin itsetunto-ongelmiin (Cacciatore, 2007, 101).

Nuorella voi ystävien kesken syntyä myös painetta siitä, onko seksuaalisesti tarpeeksi kokenut (Korteniemi-Poikela & Cacciatore, 2010, s. 65). On havaittu, että nuoria mietitytti ikä, jolloin olisi oikea aika harrastaa seksiä. Nuoret hakivat aikuiselta lupaa, mielipidettä ja vahvistusta seksin aloittamiselle (Rinkinen, 2012). Kaveripiirissä voidaan vertailla ja kysellä seksikokemuksista, mikä luo paineita, mikäli ei vielä ole itse valmis tai halukas seksiin. Koska kavereiden hyväksyntä on murrosiässä erityisen tärkeää, tämä voi johtaa siihen, että kaverille uskotellaan olevan kokeneempia kuin todellisuudessa ollaan (Korteniemi-Poikela & Cacciatore, 2010, s. 65).

1.3 Seksuaalinen identiteetti ja moninaisuus

Seksuaalinen identiteetti ja moninaisuus. Yksi ensimmäisistä sosiaalisista käsitteistä, joita lapsi oppii, on sukupuoli. Usein se opitaan kaksijakoisena ja yksitasoisena tyttö/poika, joko/tai- käsitteenä. Se näkyy yhteiskunnassa sekä rakenteissa että käytännössä, mutta tämänlainen kaksijakoisuus jättää huomiomatta todellisuuden moninaisuuden (Nissinen, 2011, s. 25). Koska sukupuolen ilmenemismuodot ovat moninaiset ja kirjo sukupuolen ilmaisuun ja kehollisiin sukupuolipiirteisiin on suuri, ei kaikkia ihmisiä voida jaotella yksiselitteisesti mieheksi tai naiseksi (Huuska, 2011, s. 222; Ilmonen & Korhonen, 2015, s. 37; Santalahti, 2018; Seta, 2023).

Yksilön identiteetti on keskeinen osa ihmisen psyykkistä ja sosiaalista oloa, jonka voidaan ajatella olevan kaksijakoinen: sosiaalinen sekä henkilökohtainen (Nissinen, 2006, s. 137–139). Sosiaalinen seksuaalinen identiteetti muodostetaan suhteessa muihin ihmisiin sekä eri ryhmiin kuuluvuuden kautta ja sillä on suuri merkitys yksilön itsetunnolle (Nissinen, 2006, s. 138; Santalahti, 2018). Henkilökohtainen identiteetti sen sijaan on oman yksilöllisyyden ja ainutlaatuisuuden tunnistamista sekä omana yksilönään tunnistetuksi tulemisen tarvetta (Nissinen, 2006, s. 138).

Koska heteroseksuaalisuudesta poikkeavat seksuaalisuudet ovat nähty poikkeavuuksina ja vähemmän arvokkaina, liittyy näiden seksuaalisuuksien identiteettiin paljon psykososiaaliseen hyvinvointiin ja terveyteen liittyviä seikkoja (Nissinen, 2006, s. 137–139). Osa lapsista saattaa havaita oman seksuaalisen suuntautumisen jo varhain, jolloin ei-heteroseksuaalit voivat jo lapsuudessa kokea olevansa erilaisia (Alanko & Kaljunen, 2014, s. 20). Tämä voi johtaa joissakin tilanteissa ulkopuolisuuteen. Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu myös, että seksuaalisen suuntautumisen puolesta vähemmistöön kuuluvista nuorista osa pelkää menettävänsä perheensä ja ystävänsä (Rinkinen, 2012). Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat kohtaavat heteroseksuaaleja enemmän seksuaalisuuteen negatiivisesti vaikuttavia tekijöitä kuten syrjintää, yhteiskunnan aiheuttamaa hä-

peää ja pelkoa sekä seksuaalikasvatuksen puutetta (Hedge ym. 2022). Nämä vaikuttavat suuresti psykososiaaliseen seksuaalisuuteen, jonka vuoksi kaikkien tulisi siis normalisoida myös muut kuin heteronormatiivisuus, tunnustaa moninaisuus ja korostaa yksilöllisyyttä sekä yhdenvertaista kohtaamista (Aho, 2015, s. 177).

Myös populaarikulttuurissa esitettävä kuva seksuaalisuudesta ja seksistä vaikuttavat ihmisten käsityksiin niistä sekä omasta seksuaalisesta identiteetistä. Kaupallisen seksin yleistyminen ja näkyvämpi osuus tiedotusvälineissä laskeaan yhdeksi nuorten psykoseksuaalisen hyvinvoinnin uhkatekijäksi, mutta se voidaan nähdä myös seksuaalisuutta rikastavana tekijänä (Kosunen, 2000, s. 279; Kosunen ym. 2003).

Yhteisön heterogeenisyys. Jotta muutkin kuin heteroseksuaalit voivat tulla nähdyiksi ja toimia yhteiskunnassa omina itsenään, on tärkeää, että esimerkiksi kouluissa ja nuorisotyössä työskentelevät aikuiset luovat arvostavaa tilaa puheisaan ja käytännöissään monimuotoisuudelle (Nissinen, 2011, s. 23). Koulun arjessa tilat ja tilanteet sukupuolistuvat ja seksuaalistuvat, jolloin sukupuoleen liittyvät normit ja moninaisuus tulevat esiin niiden myötä. Tämän vuoksi seksuaalioikeuksiin tulee kiinnittää huomiota kouluympäristössä (Santalahti, 2018). Seksuu- ja sukupuolivähemmistöistä voidaan puhua kirjainyhdistelmällä *hlbtqi*, jolla tarkoitetaan homoja, lesboja, bi- ja transihmisiä, intersukupuolisia ja queereja (Seta, 2023). Kouluympäristöjen asenteet vaikuttavat siihen, miten avoimia *hlbtqi*-nuoret pystyvät olemaan omasta seksuaalisuudestaan tai sukupuoli-identiteetistään koulussa (Alanko & Kaljunen, 2014, s. 27).

Tutkimuksen mukaan koulukiusaaminen kohdistuu yleisimmin seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen edustajiin. Tämä voi pahimmillaan johtaa syrjäytymiseen, mikäli koulunkäyntiä aletaan välttelemään kiusaamisen takia (Alanko & Kaljunen, 2014, s. 28). Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen edustajat raportoivat välttelevänsä koulua enemmän kuin hetero- ja cis-nuoret (Darwich ym. 2012). Myös sateenkaariperheiden nuoret ovat alttiita ympäristön negatiiviselle suhtautumiselle, joka voi ilmetä esimerkiksi koulun aikuisten haitallisten hetero-olettamuksien muodossa tai kiusaamisen kohteeksi joutumisessa vertaisten toimesta

(Tuovila ym. 2018, s. 154). On myös tutkittu, että hlbtqi-nuoret saavat koulussa huomattavasti vähemmän tukea opettajalta kuin oppilaat, jotka eivät kuulu näihin ryhmiin (Darwich ym. 2012). Rinkinen (2012) puolestaan havaitsi, että nuoret kaipaavat aikuiselta vahvistusta tilanteisiin, joissa he kokevat oman henkisen ja biologisen sukupuolen olevan ristiriidassa.

1.4 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa selvitimme kuudesluokkalaisten ajatuksia psykososiaalisesta seksuaalisuudesta ja seksuaalisuuden moninaisuudesta. Nuorten psykoseksuaalisen terveyden tutkiminen on ollut vähäistä ja sen vuoksi nuorten psykoseksuaalisesta kehityksestä ja tilasta tiedetään selkeästi vähemmän, kuin fyysisistä (Kosunen, 2000). Tarvitsemme siis lisää tietoa murrosiän seksuaalisuudesta psykososiaalisuuden ja moninaisuuden näkökulmista. Tämä auttaa ymmärtämään paremmin lapsia ja heidän ajatuksiaan. Lasten oikeutta tulla kuuluisiksi korostetaan YK:n lasten oikeuksien yleissopimuksessa (Kuula, 2015). Näin ollen tämä tutkimus antaa lapsille mahdollisuuden tuoda heidän ajatuksiaan esiin.

Tämän tutkimuksen tutkimuskysymyksiksi muotoutuivat:

1. Mikä on kuudesluokkalaisten ajatusten mukaan psykososiaalista seksuaalisuutta?
2. Miten kuudesluokkalaiset tunnistavat seksuaalisuuden moninaisuutta?

2 TUTKIMUSMENETELMÄT

Tässä kvalitatiivisessa tutkimuksessa selvitimme kuudesluokkalaisten ajatuksia koskien psykososiaalista seksuaalisuutta, ja tarkastelu perustuu yksilöiden subjektiivisiin näkemyksiin, mikä on kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohta (Hirsjärvi ym. 2016, s. 161; Puusa & Juuti, 2020b, s. 59; Puusa & Juuti, 2020a, s. 76). Koska halusimme saada lasten oman äänen kuuluviin, valitsimme kvalitatiivisen lähestymistavan, jossa ihmispuhe ilmaistaan luonnollisen kielen avulla (Puusa & Juuti, 2020a, s. 76). Kvalitatiivisen tutkimuksen kontekstisidonnainen luonne tukee käsitystä siitä, että ihmiset ovat vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, mikä lisää tämän menetelmän valinnan mielekkyyttä tutkimuksessamme (Puusa & Juuti, 2020a, s. 81). Koska tutkimusaineisto on osa tutkittavaa maailmaa, tarjoaa se näytteen myös tutkimuksen kohteena olevasta kulttuurista (Alasuutari, 2012).

Tutkimuksessamme on sekä fenomenografisia että fenomenologis-hermeneuttisia piirteitä. Yksilön tulkinnat rakentuvat tyypillisesti aikaisemmista käsityksistä, jotka pohjautuvat omakohtaisiin kokemuksiin (Huusko & Paloniemi, 2006, s. 164; Puusa & Juuti, 2020a, s. 81). Tämän vuoksi emme tässä tutkimuksessa erottaneet käsityksiä ja kokemuksia täysin toisistaan.

Fenomenografisessa tutkimuksessa tarkastellaan arkipäiväisiä ilmiöitä koskevia käsityksiä, niiden välisiä suhteita ja erilaisia tapoja ymmärtää niitä, jolloin todellisuuden merkitys muodostuu yksilön tulkintojen ja käsitysten kautta (Huusko & Paloniemi, 2006; Koskinen, 2011, s. 268; Metsämuuronen, 2003, s. 174; Paloniemi & Huusko, 2016). Vaikka eri ilmiöiden tulkinnat vaihtelevat yksilöllisesti, ovat ne kuitenkin samalla vuorovaikutuksessa sosiaalisesti jaettuina (Koskinen, 2011, s. 269).

Fenomenologia tarkastelee sitä, mikä ilmenee ihmisen kokemuksena, sillä ihmiset rakentavat itseään suhteessa ympäröivään maailmaan (Laine, 2018). Fenomenologiassa ja siihen liittyvässä hermeneuttisessa ihmiskäsityksessä keskei-

nen tutkimuksen lähtökohta on subjektiivinen kokemus, eikä ihmistä voida tarkastella irrallisena suhteestaan maailmaansa (Metsämuuronen, 2006, s. 157; Kakkori, 2009; Laine, 2018). Ymmärrämme tutkimuksessamme fenomenologian Heideggerin hermeneuttisen fenomenologian kautta, jossa ihmisen olemisen ymmärtämisellä on myös sosiaalinen ulottuvuus (Metsämuuronen, 2006, s. 156).

Hermeneutiikka keskittyy tulkintoihin ja ymmärtämiseen (Kakkori, 2009; Puusa & Juuti, 2020c; Tuomi & Sarajärvi, 2018), mitä tutkijoina aktiivisesti tämän tutkimuksen aikana pyrimme tekemään. Hermeneutiikan ymmärtäminen on kehämäistä, jossa ilmaukset käsitetään kontekstissa, ei koskaan irrallisena kokonaisuudesta (Niskanen, 2005, s. 91).

2.1 Tutkimukseen osallistujat

Tutkimuksen kohderyhmä oli kuudesluokkalaiset peruskouluikäiset ja tutkimukseen osallistui yksi 44 oppilaan yhdysluokka Jyväskylästä. Luokan opettajien vastattua myönteisesti tutkimuspyyntöömme lähetimme tiedotteet tutkimuksesta, pyynnön osallistua tutkimukseen sekä tietosuoja- ja suostumuslomakkeet opettajien kautta oppilaille ja heidän huoltajilleen. Aineistonkeruupäivänä luokan 44 oppilaasta 23:lla oli huoltajan lupa osallistua ja heistä yksi kieltäytyi itse osallistumasta. Lisäksi kuusi huoltajaa eivät antaneet tutkimuslupaa ja loput oppilaista eivät olleet palauttaneet tutkimussuostumuslomakkeita aineistonkeruupäivään mennessä, jolloin heidän vastauksiaan ei voitu käyttää. Näin ollen tutkimukseen osallistui 50% tutkimusryhmästä eli 22 kuudesluokkalaista.

Ikä (11–12 v) oli tutkittavien tärkein ominaisuus tutkimuksen kannalta, jolloin pystyimme tarkastelemaan tämän nivelvaiheessa olevan ikäryhmän ajatuksia suhteessa psykososiaaliseen seksuaalisuuteen ja seksuaalisuuden moninaisuuteen. Muilla ominaisuuksilla ei ollut merkitystä analyysin kannalta, joten emme keränneet tutkittavilta muita tietoja. Kuitenkin osa tutkittavista oli tuonut tehtävissä sukupuolensa ilmi.

Tarkkojen nimitietojen kerääminen ei ollut olennaista, joten niitä ei kerätty ja aineisto oli alusta asti anonymisoitu (Kuula, 2015). Oppilaita ja vastauksia ei siis voitu yhdistää toisiinsa. Anonymisointi mahdollisti oppilaiden mahdollisimman rennon, turvallisen ja avoimen vastaamisen kysymyksiin ilman pelkoa siitä, että heidät voidaan yhdistää vastauksiin.

2.2 Tutkimusaineiston keruu

Tutkimusaineisto kerättiin lokakuussa 2023 yhdessä Jyväskylän yhtenäiskoulussa. Luokanopettajien päätöksestä kaikki oppilaat osallistuivat tehtävien tekkoon, vaikka osan vastauksia ei käytetty tutkimustarkoitukseen. Kvalitatiivisen tutkimuksen aineistonkeruuprosessi on usein vapaamuotoinen ja joustava, mikä mahdollistaa erilaisten aineistonkeruumenetelmien ja analyysitapojen käytön (Guest ym. 2014). Valitsimme tutkimuksemme kannalta menetelmän, jonka koimme antavan meille eniten tietoa, kun otettiin huomioon kohderyhmä ja aihe. Käytimme siis avoimien kysymysten kyselylomaketta, sillä se on yksi kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmistä (Guest ym. 2014).

Aineistonkeruun kyselylomakkeet koostuivat kolmesta itse suunnittelemastamme tehtävätyypistä (ks. Liite 1). Lomakkeen ensimmäinen tehtävä sisälsi väitteitä ja kolmas tehtävä pohjautui kuvitteelliseen kertomukseen sekä sen pohjalta muodostettuihin kysymyksiin. Nämä tehtävätyypit liittyivät muun muassa itsetuntoon ja sosiaalisen ympäristön vaikutukseen, jonka avulla pyrimme saamaan tietoa psykososiaalisesta seksuaalisuudesta kuudesluokkalaisten ajatuksissa. Lisäksi kyselylomakkeen toisen tehtävätyypin tavoitteena oli seksuaalisuuden moninaisuuden tunnistamisen kuvaaminen erilaisten kuvien ja apukysymysten avulla. Tehtävään valikoitui kuvia, joista oli mahdollista tehdä myös heteronormatiivisuudesta poikkeavia tulkintoja. Tavoitteenamme oli tämän tehtävän kautta saada tietoa seksuaalisuuden moninaisuudesta kuudesluokkalaisten ajatuksissa.

Aiheen ollessa arka, oli tärkeää suunnitella kyselylomakkeen rakenne ja tehtävätyypit tarkkaan. Tämän vuoksi pyrimme muotoilemaan tehtävät ja tehtävännannot helposti ymmärrettäviksi ja ikätasolle sopiviksi. Avoimet kysymykset mahdollistivat erilaisten käsitysten ilmi tulemisen aineistosta ja jokaisessa tehtävässä käytetyt apukysymykset pyrkivät tukemaan kuudesluokkalaisten ajatusten jäsentämistä.

2.3 Aineiston analyysi

Sisällönanalyysissä aineistoa tutkitaan kokonaisuutena ja sen tarkoituksena on tuottaa tutkittavasta aiheesta uutta tietoa (Alasuutari, 2012; Eskola & Suoranta, 1998). Analyysi on yhteydessä tutkijoiden tulkintaan ja päättelyyn, jonka kautta pyritään ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä ja käsitteellistämään sitä (Patton, 2015, s. 658; Puusa, 2020, s. 148). Kvalitatiivisen tutkimuksen aineiston tarkastelu ei ole aina välttämättä pelkästään aineistolähtöistä, vaan teoreettiset näkökulmat ja näkemykset tutkittavan ilmiön luonteesta voivat suunnata tutkimuksen ja analyysin kulkua (Alasuutari, 2012; Eskola & Suoranta, 1998; Kiviniemi, 2018, s. 77; Patton, 2015, s. 541; Puusa, 2020, s. 148; Puusa & Juuti, 2020a). Ensimmäistä tutkimuskysymystä analysoimme aineistolähtöisesti ja toista teoriaohjaavasti.

Sisällönanalyysi alkaa aineiston perusteellisella läpikäynnillä, koska analyysin onnistuminen edellyttää tutkijalta oman aineiston tuntemista läpikotaisin (Puusa, 2020, s. 151; Syrjäläinen, 1994, s. 89). Aloitimme analyysin siis tutustumalla aineistoon huolellisesti lukemalla ja hyödyntämällä tutkijoiden välistä triangulaatiota (Eskola & Suoranta, 1998; Patton, 2015). Tämän jälkeen aineiston analyysi eteni systemaattiseen läpikäyntiin, jolloin karsittiin molempien tutkimuskysymysten osalta tutkimuksemme kannalta epäolennaiset vastaukset pois (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Jätimme esimerkiksi kyselylomakkeen ensimmäisen tehtävän ensimmäisen väitteen ”Minun on helppo kasvaa Suomessa.” kokonaan analyysin ulkopuolelle, sillä kuudesluokkalaisten vastaukset väitteeseen olivat irrallisia psykososiaalisesta seksuaalisuudesta. Seuraavaksi analyysiprosessissa

koodasimme ja pelkistimme aineiston helpommin ymmärrettäviin kokonaisuuksiin (Eskola & Suoranta, 1998; Krippendorff, 2019). Koodaaminen mahdollisti aineiston joustavan analysoinnin jatkumon.

Tutkimusaineisto hajotettiin ja abstrahoitettiin eli järjesteltiin uudelleen teollisiksi johtopäätöksiksi, jossa ne irrotettiin yksilöistä ja siirrettiin yleisemmälle teoreettiselle tasolle (Metsämuuronen, 2006, s. 122). Tämän seurauksena yhdistimme ensimmäistä tutkimuskysymystä koskevat ilmaisut merkityksiksi, joista muodostimme edelleen päämerkityksiä ja niistä kategoriat (Puusa, 2020, s. 153). Merkityksien pohjalta muodostettuja päämerkityksiä muodostui seitsemän, joista muodostimme kaksi kategoriaa.

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla kategorioiksi muodostuivat psykososiaalista seksuaalisuutta tukevat tekijät ja psykososiaalista seksuaalisuutta estävät tekijät. Psykososiaalista seksuaalisuutta tukevien tekijöiden päämerkityksiä olivat koettu itsemääräämisoikeus, läheisten merkitys, itsetunto, ympäristön merkitys ja mielekäs toiminta. Psykososiaalista seksuaalisuutta estävien tekijöiden päämerkityksinä olivat itsetunto ja epävarmuus seksuaalisuudesta aiheena. Esimerkki analyysiprosessista on nähtävillä taulukossa 1.

Toisen tutkimuskysymyksen osalta analysoimme aineistoa teoriaohjaavasti tarkastelemalla oppilaiden vastauksia suhteessa teoriaosassa käsittelemäämme heteronormatiivisuuteen. Heteronormatiivisuudella tarkoitamme tässä yhteydessä ajattelumallia, jossa heteroseksuaalisesti suuntautuneet yksilöt nähdään yhteiskunnassamme edelleen normina ja kaikki tästä poikkeavat jollakin tapaa erilaisina ja vähemmän hyväksytyinä (ks. Aho, 2015; Hedge ym. 2022; Nissinen, 2011). Aineiston analyysin apuna käytimme kvantifiointia eli aineiston systematisointia laskemisen kautta, mikä on tarkoituksenmukaista myös kvalitatiivisessa tutkimuksessa (Puusa, 2020, s. 152). Tämä havainnollisti oppilaiden jakaumaa heidän ajattelussaan, jonka pohjalta pystyimme jaottelemaan kuudesluokkalaisten seksuaalisuuden moninaisuuden tunnistamista kolmeen eri kategoriaan. Nämä kategoriat olivat: heteronormatiiviset ajattelumallit omaavat oppilaat, moninaisuuden tunnistavat oppilaat sekä osittain moninaisuutta tunnistavat, mutta osittain heteronormatiivisesti ajattelevat oppilaat.

Taulukko 1. Esimerkki aineiston analyysistä ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä.

Suora lainaus	Merkitys	Päämerkitys	Kategoria
<i>“Tietenkin saan, koska kukaan ei voi kieltää sitä minulta, olinpa tyttö tai poika.”</i>	Sosiokulttuuriset ulottuvuudet huomioiva ajattelu	Koettu itsemääräämisoikeus	Psykososiaalista seksuaalisuutta tukevat tekijät
<i>“Joo. Miksi ei. Sehän on oma päätös.”</i>	Itsestä lähtevä ajattelu		
<i>“Kyllä, koska kaverini hyväksyivät minut sellaisena kun olen.”</i>	Kokemus hyväksytyksi tulemisesta ystävien kautta	Läheisten merkitys	
<i>“Voin koska perheeseen voi luottaa.”</i>	Kokemus hyväksytyksi tulemisesta perheen kautta		
<i>“Hän voi saada sellaisen kuvan itsestään että, hän on vain epäonnistuja vaikka hän ei ole. Mielikuvaan itsestä.”</i>	Kokemus itsestä	Itsetunto	Psykososiaalista seksuaalisuutta estävät tekijät
<i>“Jos vertailet itseäsi muihin, niin voi tuntua, että itse ei ole hyvä.”</i>	Vertailu muihin (some, kaverit yms.)		
<i>“Välillä esim kauniimpiin ihmisiin koska koen että olen huonomman näköinen kuin muut”</i>			
<i>“Olen ehkä hieman epävarma, koska en oikein tiedä kauheasti seksuaalisuuteen liittyvistä asioista.”</i>	Tiedon puute	Epävarmuus seksuaalisuudesta aiheena	
<i>“Ei halua puhua ääneen aiheesta”</i>	Ei ole ajankohtaista		

2.4 Eettiset ratkaisut

Tiedostimme tutkijoina oman subjektiivisuutemme suhteessa tutkimukseemme, sillä taustalla saattoi vaikuttaa omat käsityksemme ja kokemuksemme aiheesta (Aaltio & Puusa, 2020; Eskola & Suoranta, 1998). Täydellinen objektiivisuus ei kuitenkaan ole kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena ja näin ollen subjektiivisuus voidaan nähdä mahdollisuutena eri näkökulmien ilmenemiselle analyyseissä ja tulosten tarkastelussa (Puusa & Julkunen, 2020). Koska kvalitatiivinen tutkimus heijastaa tutkittavien tulkintoja, ei sillä voida saavuttaa täysin objektiivista yleistettävää totuutta tutkittavasta ilmiöstä, vaan tavoitteena on ilmiön monipuolinen ja syvälinen kuvaaminen.

Ymmärsimme tutkimuksen eettisyyden toteuttamisen haasteet sekä määrittelimme itse tutkimuksen aikana tutkimustamme koskevat eettiset ratkaisut ja olimme niistä vastuussa (Kuula, 2015; Hirsjärvi ym. 2016 s. 27). Nämä ratkaisut pohjautuivat hyvän tieteellisen käytännön ohjeisiin, joita eettisesti hyvä tutkimus edellyttää, ja jotka Suomen tutkimuseettinen neuvottelukunta on laatinut (Hirsjärvi ym. 2016, s. 23; Kuula, 2015; TENK, 2012). Nämä ovat edellytyksenä tieteellisen tutkimuksen eettiselle hyväksyttävyydelle, luotettavuudelle ja tulosten uskottavuudelle.

Tutkimusta tehdessä tutkittavilta tulee saada lupa tutkimukseen osallistumisesta. Tämä on mahdollista vasta, kun tutkittavat voivat tehdä vapaaehtoisen päätöksen saatuaan riittävästi tietoa tutkimuksesta, sen tavoitteesta ja toteutuksesta sekä tulosten vaikutuksesta (Kuula, 2015; Puusa & Julkunen, 2020). Lisäksi tärkeä osa tutkimuksen eettisyyttä on ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen (Hirsjärvi ym. 2016, s. 25). Näin ollen lähetimme etukäteen tutkittaville oppilaille ja heidän huoltajilleen tiedotteet tutkimuksesta, tutkimuspyynnön sekä tietosuoja- ja suostumuslomakkeet. Teimme tutkijoina omien eettisten näkökulmien pohjalta päätöksen pyytää myös huoltajilta lupa oppilaan osallistumisesta, vaikka tutkimusalallemme ei ole tarkkaan määriteltyjä rajoja koskien alaikäisten lasten tutkimukseen osallistumista (Kuula, 2015). Halusimme myös, että lapsilla itsellään on vapaus valita hyvän tutkimusetiikan periaatteiden

mukaisesti osallistumisestaan, minkä vuoksi pelkkä huoltajien suostumus ei riittänyt heidän vastauksiensa käyttöön tutkimuksessa. Näin ollen keräsimme eriliset suostumuslomakkeet myös luvan saaneilta oppilailta. Ennen tutkimusaineiston keruuta esittelimme itsemme tutkijoina ja toimme esiin tutkimuksemme tarkoituksen ja sen, miten heidän vastauksiaan tulnaisiin käsittelemään.

Tutkittavien yksityisyydestä huolehtiminen osana tietosuojalainsäädäntöä oli tutkijoina meidän velvollisuutemme ja vastuumme toteuttaa (Kuula, 2015). Anonymisointi tehtiin koodaamalla tehtäväpaperit eri kuvilla niin, että jokaisella oppilaalla oli oma tunnisteensa. Aineistonkeruun jälkeen tiesimme lopullisten tutkittavien kokonaismäärän, jonka jälkeen koodasimme tehtäväpaperit kuvien sijasta uudelleen numeroilla (esimerkiksi oppilas 1). Koska tutkimuksen teon aikana liikuttiin yksilöiden yksityiselämän ja arkaluontoisten aiheiden piirissä, oli tutkittavien yksityisyyden suojaaminen erityisen tärkeää (Kuula, 2015). Seksuaalisuuteen liittyvät teemat ovat herkkiä aiheita käsitellä erityisesti tässä ikävaiheessa olevien oppilaiden kanssa (ks. Cacciatore & Korteniemi-Poikela, 2019; Rinkinen, 2012; Santalahti, 2018). Tästä syystä sensitiivisyys sekä kyselylomakkeessa että aineiston keruussa oli ensisijaisen tärkeää. Tiedostimme, että tutkittavassa ryhmässä saattoi mahdollisesti olla seksuaalisuuden moninaisuutta, ja että eri yksilöillä voi olla hyvin erilaisia valmiuksia käsitellä seksuaalisuuteen liittyviä aiheita. Jotta saimme mahdollisimman autenttisia ja luotettavia vastauksia, ja tutkittavilla oli mahdollisimman turvallinen olo, kokonaan anonymisoitu kyselylomake oli tutkimuseettisesti oikea valinta.

Tutkimusprosessiin kuuluvalla kriittisellä ja reflektiivisellä tarkastelulla tavoittelimme tietoisuutta omista tutkimukseen mahdollisesti vaikuttavista lähtökohdista (Laine, 2018). Tiedostimme, että toinen tutkijoista oli osalle oppilaista entuudestaan tuttu muutamien sijaisuuksien kautta. Myös tämän vuoksi aineisto anonymisoitiin jo ennen sen keruuta, jotta tutkijoiden ja tutkittavien suhde pysyisi mahdollisimman neutraalina. Lisäksi korostimme oppilaille, ettei heidän vastauksiaan voida yhdistää heihin itseensä.

Tutkittavat vastasivat avoimeen kyselylomakkeeseen paperille kynällä kirjoittaen, jolloin tutkimusaineisto koostui fyysisistä papereista. Aineistoa säilytettiin koko tutkimuksen ajan asiallisesti suojattuna. Tutkimuksen valmistuttua tuhosimme tutkimusaineiston asianmukaisella tavalla.

3 TULOKSET

Tutkimuksemme tavoitteena oli saada tietoa koskien psykososiaalista seksuaalisuutta ja seksuaalisuuden moninaisuutta kuudesluokkalaisten ajatuksissa. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen kautta halusimme selvittää kuudesluokkalaisten ajatuksia psykososiaalisesta seksuaalisuudesta. Ajatusten pohjalta muodostui kaksi kategoriaa: psykososiaalista seksuaalisuutta tukevat ja estävät tekijät. Toisen tutkimuskysymyksen avulla halusimme selvittää kuudesluokkalaisten ajatuksia koskien seksuaalisuuden moninaisuutta. Tämän tutkimuskysymyksen kohdalla saimme kolme kategoriaa: heteronormatiiviset ajattelumallit omaavat oppilaat, osittain moninaisuutta tunnistavat, mutta osittain heteronormatiivisesti ajattelevat oppilaat sekä moninaisuuden tunnistavat oppilaat.

3.1 Psykososiaalista seksuaalisuutta tukevat tekijät

Koettu itsemääräämisoikeus. Valtaosa tutkittavista koki vahvaa itsemääräämisoikeutta koskien heidän tapaansa olla ja elää. Psykososiaalisen seksuaalisuuden näkökulmasta korostui erityisesti se, kuinka toisesta tykkäämisen koettiin olevan jokaisen henkilökohtainen päätös. Vastaukset jakautuivat itsestä lähtevään ajatteluun ja sosiokulttuuristen ulottuvuuksien huomioimiseen päätöksenteossa. Kuudesluokkalaisten vastauksissa itsestä lähtevään ajatteluun liitettiin kokemus siitä, että on itse vapaa tekemään päätöksiä ja omaamaan mielipiteitä.

”Koska se on minun päätös, eikä tunteille voi mitään.” Oppilas 11

”Saan, koska minulla on omat mielipiteeni” Oppilas 22

Osa kuudesluokkalaisista toi vastauksissaan esille myös sosiokulttuuriset tekijät päätöksenteossa. Muiden ihmisten mielipiteiden ei koettu vaikuttavan omaan päätöksentekoon tai ajatteluun. Esimerkiksi kavereiden mielipiteillä ei ollut vaikutusta psykososiaaliseen seksuaalisuuteen.

”Saan tykätä kenestä haluan koska ei kukaan voi määrätä että tykkään jostain.” Oppilas 5

”Saan koska kukaan ei kiellä.” Oppilas 4.

”Ei vaikuta niil on omat mielipiteet ja mulla omat.” Oppilas 3

”Kavereideni mielipiteeni eivät vaikuta omaan käsitykseeni, koska minulla on omat mielipiteeni asioista.” Oppilas 13

Tämä kuudesluokkalaisten kokema itsemääräämisoikeus nousi vahvasti esiin merkittävänä tekijänä oman psykososiaalisen seksuaalisuuden tukemisessa.

Läheisten merkitys. Psykososiaalista seksuaalisuutta tukevana tekijänä aineistosta nostimme esille läheiset ja heidän merkityksensä. Ystävien ja perheen tarjoama tuki ja hyväksyntä loivat tutkittaville ympäristön, jossa pystyttiin olemaan täysin omia itsejään.

”Voin olla oma itseni ystävieni seurassa, koska he hyväksyvät minut sellaisena kuin olen.” Oppilas 6

”Voin olla perheeni kanssa oma itseni koska he rakastavat minua pitävät minusta huolta. Voin kertoa heille huoleni jos on.” Oppilas 16

”Voin olla, koska en luule että minun vanhemmat moittisi minua sellaisena kuin olen” Oppilas 15

”Joo, koska kukaan ei tuomitse tai kiusaa.” Oppilas 9

Läheisten antaman tuen ja hyväksynnän lisäksi konkreettisten sanojen ja tekojen ajateltiin tukevan psykososiaalista seksuaalisuutta. Erityisesti kuvitteellisessa keissipohdintatehtävässä (ks. Liite 1, tehtävä 3) itsetunnon ja ulkonäköpaineiden kanssa kamppailevan Laurin läheisille monet esittivät tuen keinoiksi nimenomaan sanoja ja tekoja.

”Perhe voi tukea Lauria puhumalla hänelle siitä että kaikki on omannäköisiä eikä olisi hyvä näyttää samalle kuin muut vaan olla oma itsesi.” Oppilas 4

”Ystävät voivat tukea Lauria sanomalla että on hyvä sellaisena kuin on.” Oppilas 2

”Perhe ja ystävät voivat auttaa Lauria tsemppaamalla Lauria ja kannustamalla häntä että Laurin ei tarvitsisi vertailla toisiin ihmisiin kehoansa.” Oppilas 1

Kuudesluokkalaiset tunnistivat siis läheisten merkityksen psykososiaalista seksuaalisuutta tukevaksi tekijäksi sekä omassa henkilökohtaisessa elämässään että toisen asemaan asettuessaan.

Itsetunto. Kuudesluokkalaisten vastauksista ilmeni itsetuntoa tukevia tekijöitä, jotka näin ollen tukevat psykososiaalista seksuaalisuutta. Oman kehon hyväksyminen ja arvostaminen oli keskeinen tekijä, jonka ajateltiin tukevan itsetuntoa.

”Koen. Ei ainakaan mun kehossa ole mitään vikaa.” Oppilas 17

”Hyväksymällä sen, että ei tarvitse olla täydellinen” Oppilas 14

”Kehoni on hyvä juuri sellaisena kuin se on sitä ei tarvitse muokata tai verrata muiden kehoihin.” Oppilas 16

Varmuus omasta biologisesta sukupuolesta tunnistettiin osaksi itsensä hyväksymistä ja oli sitä kautta liitettävissä itsetuntoon. Kaikki tutkittavat kokivat vastauksen perusteella helpoksi kasvaa heidän biologisessa sukupuolestaan.

”On, koska hyväksyn sen, että olen poika.” Oppilas 18

”On koska on kiva olla poika.” Oppilas 19

”On helppoa, koska olen näin onnellinen.” Oppilas 21

”Minun on helppo kasvaa minun biologisessa sukupuolessa, koska tunnen olevani tyttö.” Oppilas 13

Itsetuntoa tukevana tekijänä vastauksista ilmeni myös tässä yhteydessä varmuus omista mielipiteistä. Osa oppilaista koki erityisesti omaa kehoaan kohtaan vahvoja, positiivisia tunteita ja kertoivat, etteivät vertaile itseään muihin.

”Koen oman kehoni hyvänä, koska siinä on hyvä olla, enkä välitä muiden sanomisista.” Oppilas 21

”Koen oman kehoni hyvänä, koska ajattelen siitä positiivisesti” Oppilas 6

”En vertaile, koska minulla on oma kehoni ja heillä on heidän.” Oppilas 18

”En koska olen omasta mielestäni juuri sopiva.” Oppilas 19

Nämä erilaiset itsetuntoon vaikuttavat tekijät olivat kuudesluokkalaisten ajatuksissa vahvasti esillä osana psykososiaalisen seksuaalisuuden tukemista.

Ympäristön merkitys. Tukevana tekijänä psykososiaaliselle seksuaalisuudelle ymmärrettiin myös ympäristö, joka nähtiin tasa-arvoisena. Lisäksi esille nousi puhumisen merkitys osana psykososiaalisen seksuaalisuuden tukemista.

”Kyllä koska Suomessa kaikki ovat tasavertaisia.” Oppilas 2

”Olen samaa mieltä, koska Suomessa on ihan hyvät oikeudet kaikille sukupuolille” Oppilas 10

”Lauri voisi oppia arvostamaan itseään puhumalla jollekin.” Oppilas 13

Suomen ajateltiin ympäristönä olevan niin tasa-arvoinen, että jokainen saa toteuttaa itseään sellaisena kuin on sekä puhua mieltä painavista asioista.

Mielekäs toiminta. Viimeinen psykososiaalista seksuaalisuutta tukeva tekijä oli mielekäs toiminta. Kuvitteellisessa keissipohdintatehtävässä (ks. Liite 1, tehtävä 3) oppilaat ehdottivat yhteistä tekemistä perheen ja ystävien kesken tai uuden harrastuksen aloittamista Laurin mielen kohentamiseksi.

”He voivat keksiä tai antaa uutta tekemistä --- tai keksiä uuden harrastuksen” Oppilas 8

”Puhua asioista ja viettää aikaa yhdessä.” Oppilas 9

Mielekäs toiminta nähtiin keinona erityisesti itsetunnon kanssa kamppaileville yksilöille.

3.2 Psykososiaalista seksuaalisuutta estävät tekijät

Itsetunto. Psykososiaalista seksuaalisuutta estävänä tekijänä havaittiin niin ikään itsetunto ja siihen negatiivisesti vaikuttavat tekijät. Vastauksissa ilmeni negatiivisia ajatuksia ja kokemuksia itsestä ja omasta kehosta. Lisäksi keissipohdintatehtävässä (ks. Liite 1, tehtävä 3) tuotiin ilmi, kuinka oma negatiivinen kuva itsestä voi johtaa ”kuplautumiseen” ja näin ollen vaikuttaa omaan lähipiiriin.

”Ei ole kummempaa painetta, mutta en tykkää itsestäni ja olen epävarma itsestäni -- Olen mielestäni liian lyhyt.” Oppilas 11

”En yleensä kun nykyään kaikilla on täydellinen keho.” Oppilas 5

"Laurin huono itsetunto voi vaikuttaa Lauriin ja hänen ystävänsä voivat ajatella että se on heidän vika." Oppilas 3

"Laurin huono itsetunto voi vaikuttaa hänen ystäviin." Oppilas 15.

Toinen vahvasti aineistossa esiintyvä itsetuntoon heikentävästi vaikuttava tekijä oli itsensä vertailu muihin. Tätä vertailua sanoitettiin tapahtuvan suhteessa omiin kavereihin sekä sosiaalisessa mediassa nähtävään sisältöön erityisesti ulkoisten ominaisuuksien perusteella. Lisäksi haluttiin tavoitella samankaltaisuutta.

"Välillä esim kauniimpiin ihmisiin koska koen että olen huonomman näköinen kuin muut." Oppilas 5

"Vertailen joskus itseäni muihin, koska haluaisin joskus olla samanlainen kuin joku toinen." Oppilas 6

"Vertailen itseäni muihin negatiivisesti" Oppilas 13.

Kuudesluokkalaiset tunnistivat kuitenkin asioita, joita itsensä vertaileminen voi aiheuttaa. Näitä olivat erilaiset negatiiviset tunteet sekä arvostuksen puute itseään kohtaan.

"Jos vertailet itseäsi muihin, niin voi tuntua, että itse ei ole hyvä." Oppilas 1

"Itsensä vertailu voi aiheuttaa että kokee itsensä rumaksi tai arvostaa muita enemmän kuin itseään." Oppilas 5

"Jos vertailee itseään koko ajan muihin, niin se voi aiheuttaa surua, ulkonäköpaineita tai pahassa tapauksessa syömishäiriötä." Oppilas 6

"Paineita, stressiä, itsensä piilottelua, turhaa häpeää, ja masennusta." Oppilas 7

"Voi ruveta ajattelemaan, että omassa kehossa olisi muka jotain vikaa, jos se ei täsmää kuvia. Ei kannata vertailla itseään muihin, koska se voi aiheuttaa epävarmuutta, surua ja jopa pelkoa." Oppilas 10

Kuudesluokkalaiset tunnistivat siis useita itsetuntoon negatiivisesti vaikuttavia tekijöitä, jotka ovat näin ollen yhteydessä psykososiaaliseen seksuaalisuuteen.

Epävarmuus seksuaalisuudesta aiheena. Psykososiaalista seksuaalisuutta esittävä tekijä oli myös kuudesluokkalaisten epävarmuus aihetta kohtaan. Suurin

osa vastaajista kertoi, ettei koe minkäänlaista painetta seksuaalisuuteen liittyvistä asioista, mutta joukossa oli kuitenkin muutama, jotka ilmaisivat epävarmuutta.

”Olen ehkä hieman epävarma, koska en oikein tiedä kauheasti seksuaalisuuteen liittyvistä asioista --emme puhu niistä asioista kavereiden kanssa.” Oppilas 6

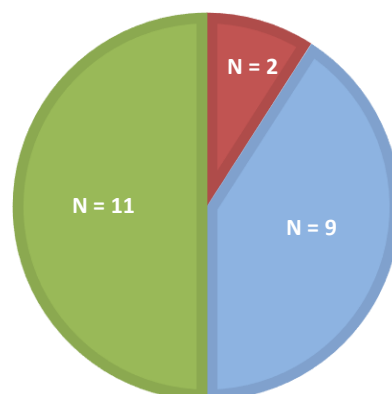
”Ei halua puhua ääneen aiheesta” Oppilas 8

Joko aiheesta ei ollut tarpeeksi tietoa tai sitten aihetta ei koettu vielä ajankoh-
taiseksi.

3.3 Seksuaalisuuden moninaisuuden tunnistaminen

Toisen tutkimuskysymyksen osalta laadimme oppilaille tehtävän (ks. Liite 1, tehtävä 2), jossa oli neljä kuvaa erilaisista pariskunniksi tulkittavissa olevista henkilöistä. Mukana oli kaksi kuvaa oletetuista heteropareista, yksi oletettu lesbopari sekä yksi oletettu homopari. Kuvio 1 havainnollistaa oppilaiden jakautumisen toisen tutkimuskysymyksen osalta kolmeen eri kategoriaan.

- Heteronormatiiviset ajattelumallit
- Tunnistaa osittain moninaisuutta, osittain ajattelee heteronormatiivisesti
- Tunnistaa moninaisuuden

Kuvio 1. Oppilaiden jakautuminen seksuaalisuuden moninaisuuden tunnistamisessa.

Heteronormatiiviset ajattelumallit (N=2). Kuudesluokkalaisten seksuaalisuuden moninaisuuden tunnistamista käsittelevässä tehtävässä kaksi oppilasta ei tunnistanut seksuaalista moninaisuutta. Heidän ajatusmallinsa näyttäytyivät heteronormatiivisina. Esimerkiksi oppilas 12 kuvaili oletettuja heteropareja kuvien alla sanoen ”normaali pariskunta”. Oletetun lesboparin kuvan alle hän oli vastannut ”tuossa tummatukkainen nainen on äiti, pieni lapsi on tyttö tai poika ja vaalea tukkainen nainen on kummitäti tai joku muu tuttu.”. Oletetun homoparin kuvan alle hän oli kirjoittanut ”Kaverit ovat tässä kuvassa yhdessä”.

Tunnistaa osittain moninaisuutta, osittain ajattelee heteronormatiivisesti (N=9). Osa oppilaista toi esiin ymmärrystä seksuaalisesta moninaisuudesta, mutta myös heteronormatiivista ajattelua. Oletetut heteroparit tunnistettiin ja heitä kuvailtiin muun muassa näin:

”Pariskunta makaa maassa ja viettää aikaa yhdessä. He tuntevat toisensa hyvin.” Oppilas 9

”Seurusteleva nuori pari.” Oppilas 1

”Kuvassa on mies ja nainen jotka rakastavat toisiaan.” Oppilas 2

Tähän kategoriaan kuuluvat kuudesluokkalaiset osoittivat osittain tunnistavansa seksuaalista moninaisuutta sanoittamalla esimerkiksi kahta kuvassa olevaa naista lesbopariksi. Heitä kuvailtiin näin:

”Kuvassa on 2 naista joilla on vauva. Kaippa ne joku perhe on. Perhe ainakin näyttää iloiselta.” Oppilas 17

”Kuvassa on äiti, mamma ja lapsi. He tapasivat ja rakastuivat.” Oppilas 8

”Kaksi äitiä ja lapsen. He ovat perhettä ja rakastavat toisiaan.” Oppilas 18

Kuitenkin tähän kategoriaan sijoittuvat oppilaat eivät tuoneet esiin ymmärrystään kaikissa kuvissa, joissa oli mahdollista tehdä seksuaalista moninaisuutta tukevia tulkintoja. Esimerkiksi mahdollisen miesparin kuvan alle oli kirjoitettu:

”Veljekset” Oppilas 1

"Kuvassa on mies ja mies jotka ovat hyviä ystäviä." Oppilas 2

Oppilas 10 puolestaan kuvaili naisparin kuvaa näin:

"Kuvassa vasemmalla on lapsen äiti ja oikealla on lapsen äidin sisko eli lapsen täti."

Tunnistaa moninaisuuden (N=11). Tähän kategoriaan sijoittuvat kuudesluokkalaiset toivat esille ymmärryksensä seksuaalisesta moninaisuudesta ja tunnistiivat sen kuvissa, jossa sellaisia tulkintoja oli mahdollista tehdä. Lisäksi osa tässä kategoriassa olevista oppilaista oli osannut sanoittaa ja käyttää oikeita termejä aiheeseen liittyen. Muutama oli myös tuonut esiin, kuinka kuvista ei voi tehdä varmoja päätelmiä, mutta sanoittivat oman tulkintansa kuvasta. Kuvaa oletetusta lesboparista kuvailtiin näin:

"Kuvassa on kaksi nuorta naista jotka ovat ilmeisesti yhdessä eli he ovat lesboja. He ovat ilmeisesti saaneet lapsen joka näyttää noin 6-12kk vanhalta. Nuori pari näyttää iloiselta." Oppilas 3

"Kaksi naisoletettua onnellisina ja rakastamassa lastaan, niin kuin jokaisen vanhemman kuuluisi." Oppilas 7

"Kuvassa on iloinen perhe, jossa he rakastavat toisiaan. Kuvassa luultavasti on kaksi äitiä ja yksi lapsi." Oppilas 13

"Kuvassa on kaksi naista, jotka rakastavat toisiaan. He ovat myös hankkineet lapsen. He ovat lesboja." Oppilas 6

Oletettua homoparia puolestaan kuvailtiin vastauksissa näin:

"Mielestäni kuvassa on mies ja mies jotka ovat yhdessä eli homoseksuaalisia." Oppilas 4

"Nämä kaksi miestä ovat yhdessä eli he ovat homoja ja vaikuttavat onnelliselta parilta." Oppilas 3

"Kuvassa on miespari. Hekin rakastavat toisiaan." Oppilas 14

"Kuvassa on kaksi miestä jotka luultavasti seurustelevat." Oppilas 13.

Lisäksi oletetut heteropariskunnat tunnistettiin näiden oppilaiden joukossa myös. Heitä kuvailtiin muun muassa näin:

"Kuvassa on kaksi aika nuoren näköistä henkilöä, jotka rakastavat toisiaan." Oppilas 21

"Kuvassa on luultavasti mies ja nainen. Luulen että ne ovat yhdessä." Oppilas 5

"Mies ja nainen ovat rakastuneet vaikka ihon väri on eri. He pitävät toisiaan kädestä." Oppilas 15

"Kaksi nuorta jotka ilmeisesti seurustelevat. He näyttävät onnellisilta." Oppilas 3.

Kuudesluokkalaisten jakauma seksuaalisen moninaisuuden tunnistamisessa oli kolmijakoinen. Suurin osa tunnisti seksuaalisuuden moninaisuuden ja vain muutama omasi heteronormatiiviset ajattelumallit. Loput tunnistivat osittain seksuaalisuuden moninaisuutta, mutta omasivat kuitenkin myös heteronormatiivista ajattelua.

4 POHDINTA

Tutkimuksemme tavoitteena oli saada tietoa psykososiaalisesta seksuaalisuudesta ja seksuaalisuuden moninaisuudesta kuudesluokkalaisten ajatuksissa. Nuorten psykoseksuaalisuutta on tutkittu vain vähän Suomessa, jonka vuoksi siitä tarvitaan lisää tutkimustietoa (ks. Kosunen, 2000). Maailma on monikulttuuristumassa yhä enemmän ja kulttuurin vaikutus seksuaalisuuteen on kiistaton (ks. Hedge ym. 2022). Tutkimuksen tarve nousi siis sen ajankohtaisuudesta jatkuvasti muuttuvassa maailmassa, psykososiaalista seksuaalisuutta koskevan tiedon puutteesta ja omasta kiinnostuksestamme aihetta kohtaan.

4.1 Tulosten tarkastelu

Psyykinen seksuaalisuus. Seksuaalisuus on moninainen ilmiö, johon erilaiset tekijät voivat vaikuttaa sekä estävästi että tukevasti (ks. Alanko & Kaljunen, 2014; Cacciatore, 2007; Hedge ym. 2022; Nissinen, 2006; Oinonen ym. 2019). Tulokset osoittivat, että kuudesluokkalaiset tunnistavat näitä tekijöitä psykososiaalisen seksuaalisuuden näkökulmasta. Vastauksissa tukeviksi tekijöiksi ilmeni esimerkiksi tyytyväisyys omaan kehoon ja biologiseen sukupuoleen, joiden koettiin tukevan itsetuntoa. Tätä puoltaa myös aikaisempi kirjallisuus, jossa myönteisellä minäkuvalla ja itsetuntemuksella on kerrottu olevan vaikutusta itsensä hyväksi kokemiseen (ks. Cacciatore & Korteniemi-Poikela, 2019; Ilmonen & Nissinen, 2006; Joronen, 2005). Kuudesluokkalaisten ajatusten kautta saimme käsityksen siitä, kuinka vahvat ja positiiviset tunteet omasta kehosta vähensivät myös muiden mielipiteiden merkitystä.

Merkittävää tietoa saatiin myös tutkittavien kokemasta itsemääräämisoikeudesta osana heidän seksuaalisuuttaan. Valtaosa ajatteli, että on oma päätös, miten seksuaalisuuttaan toteuttaa eikä kukaan voi määrätä toisin (ks. Kontula,

2006; WHO, 2023). Lisäksi mielenkiintoisena tuloksena osana koettua itsemääräämisoikeutta nousi ajatus siitä, ettei muiden mielipiteillä ole vaikutusta omaan psykososiaaliseen seksuaalisuuteen (vrt. Aalberg & Siimes, 2010; Alanko & Kaljunen, 2014; Cacciatore, 2007; Hedge, 2022; Tuovila ym. 2018). Oli myös kiinnostavaa havaita, kuinka kuudesluokkalaiset esittivät psykososiaalista seksuaalisuutta tukevaksi tekijäksi mielekkään tekemisen, sillä se ei noussut esiin aiemmassa kirjallisuudessa.

Tulokset osoittivat myös, että psykososiaalista seksuaalisuutta estävänä tekijänä ajateltiin olevan epävarmuus seksuaalisuudesta aiheena, joka näyttäytyi tietämättömyytenä sekä siten, ettei aihetta koettu vielä välttämättä ajankohitaiseksi. Tätä voi selittää tutkittavien kehitystaso (ks. Cacciatore & Korteniemi-Poikela, 2019; Korteniemi-Poikela & Cacciatore, 2015).

Sosiaalinen ympäristö. Tutkimuksen vastauksista saimme merkittävää tietoa siitä, kuinka tärkeä ympäristön ja läheisten merkitys on psykososiaalisen seksuaalisuuden tukemisessa. Myös aiempi kirjallisuus tukee tätä tutkimustulosta (ks. Hedge ym. 2022; Kar ym. 2015; Santalahti, 2018; Viner ym. 2012). Kuudesluokkalaiset ajattelivat perheen ja ystävien vaikuttavan siihen, että kokee olevansa hyväksytty sellaisenaan. Tärkeäksi tukevaksi tekijäksi kuudesluokkalaiset ajattelivat myös oikeuden saada olla oma itsensä tasa-arvoisessa yhteiskunnassa, mikä tukee oman seksuaalisuuden toteuttamisen vapautta (ks. Cacciatore, 2007; Kosunen, 2000).

Psykososiaalista seksuaalisuutta estävänä tekijänä havaittiin kuudesluokkalaisten raportoima vertailu (ks. Rinkinen, 2012). Osa tutkittavista koki myös tarvetta tavoitella samankaltaisuutta suhteessa johonkin toiseen yksilöön (ks. Santalahti, 2018). Tämä itsensä toisiin vertailu sekä vastauksissa ilmenneet negatiiviset ajatukset omasta kehosta ovat yhteydessä itsetuntoon, mikä voi murrosiän aikana vaihdella erilaisten tilanteiden myötä (ks. Grower ym. 2019; Moksnes & Espnes, 2013).

Moninaisuus ja seksuaalikulttuuri. Tulokset kertovat myös, kuinka kuudesluokkalaisten ajatuksissa on eroja koskien seksuaalisuuden moninaisuuden

tunnistamista. Nämä erot voivat olla selitettävissä esimerkiksi kulttuurisilla tekijöillä, sillä seksuaalinen kehitys on luonteeltaan vuorovaikutuksellista ja siihen vaikuttaa erilaiset yhteiskunnalliset rakenteet (ks. Aalberg & Siimes, 2010; Cacciatore, 2007; Hedge ym. 2022; Ilmonen & Korhonen, 2015). Toisaalta erot voivat selittyä myös yksilöllisyydellä tai kehitysvaiheella (ks. Cacciatore & Korteniemi-Poikela, 2019; Hedge ym. 2022).

On olennaista huomioida, ettei tutkimuksemme tuottanut tietoa monikulttuurisuuden edustajien ajatuksista koskien psykososiaalista seksuaalisuutta. Eri kulttuurit ja sosiaalinen ympäristö vaikuttavat seksuaalisuuteen, sen kokemiseen ja harjoittamiseen (ks. Hallenberg, 2008; Hedge ym. 2022; Maasoumi, 2018). Tästä syystä monikulttuurisen näkökulman puuttuminen ja sen vaikutus tuloksiin on tärkeää tiedostaa.

4.2 Tutkimuksen arviointi

Tutkimuksen luotettavuuden arviointi on hyvän tutkimuksen edellytys (Aaltio & Puusa, 2020, s. 178). Hyvien tutkimuseettisten periaatteiden mukaan toimiminen ja noudattaminen lisäävät tutkimuksemme luotettavuutta (TENK, 2012). Tutkimuksemme luotettavuutta tukee myös tutkimusmenetelmän ja tutkittavan ilmiön sekä tutkimuskysymystemme yhteensopivuus (Aaltio & Puusa, 2020, s. 182). Myös perusteellinen perehtyminen psykososiaaliseen seksuaalisuuteen ilmiönä sekä tutkimuksemme tieteenfilosofisen taustan avaaminen ja perustelemisen osana tutkimuksemme lähtökohtia lisää luotettavuutta.

Teimme tietoisien valinnan tuoda esiin eri tutkimusaloista nimenomaan sosiologian ja kehityspsykologian, sillä tutkimuksemme keskittyy psykososiaaliseen seksuaalisuuteen. Tiedostamme kuitenkin, että esimerkiksi Freudia on kritisoitu tieteellisin perustein muun muassa siitä, että hänen teoriansa näyttö perustuu aikuisten kokemuksiin lasten kokemusten sijasta (Crain, 2011, s. 279). Lisäksi, vaikka fenomenologia korostaa yksilön kokemusmaailmaa, voi eri yhteisöjen yksilöillä olla samanlaisia ilmentymiä koetuissa maailmasuhteissa. Tämän vuoksi yksilöiden kokemusten tarkastelu voi tuoda esille myös

näkökulmia koskien yleisiä yhteiskunnallisesti tai kulttuurisesti merkittäviä ilmiötä (Laine, 2018). Tästä syystä tutkimuksemme tulokset antavat suuntaa kuudesluokkalaisten ajatuksista koskien psykososiaalista seksuaalisuutta ja seksuaalisen moninaisuuden tunnistamista, vaikka tutkimmekin yksilöitä.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa validius tarkoittaa tutkimuskohteeksi määritellyn ilmiön eheyttä sekä ilmiön luonteen ymmärryksen lisäämistä (Aaltio & Puusa, 2020, s. 180). Olemme pyrkineet tutkimuksen avulla lisäämään ymmärrystä psykososiaalisesta seksuaalisuudesta sekä seksuaalisuuden moninaisuuden tunnistamisesta. Tarkoituksenmukaisen teoreettisen viitekehyksen muodostamisella, huolellisella analyysillä sekä tulosten perusteellisella esittelemisellä pyrimme lisäämään ilmiön ja sen moniulotteisuuden ymmärtämistä. Olemme tuoneet kaikki tekemämme päätökset ja valinnat koskien tutkimusprosessiamme esiin läpinäkyvästi, mikä lisää tutkimuksemme sisäistä validiteettia (Aaltio & Puusa, 2020, s. 180). Näin ollen tutkimuksemme luotettavuutta lisää tutkimusvaiheiden tarkka kuvaaminen sekä tulkintojemme tukena käytetyt suorat lainaukset tutkimustuloksissa (Aaltio & Puusa, 2020, s. 180–184; Flick, 2018).

Tiedostamme tutkijoina, että aikaisemmat tiedot ja odotukset tutkimuksen ilmiöstä ovat voineet vaikuttaa tähän tutkimukseen (Ahonen, 1994, s. 122). Koska kvalitatiivisessa tutkimuksessa täydellistä objektiivisuutta ei pysty saavuttamaan, pyrimme tietoisesti ottamaan tämän huomioon olemalla hallitusti subjektiivisia, sillä subjektiivisuus ja omien aiempien kokemusten vaikutus itsessään ei ole tutkimuksen luotettavuuden kannalta ongelma (Patton, 2015, s. 700; Puusa & Julkunen, 2020, s. 189). Tärkeintä on tämän subjektiivisuuden tiedostaminen ja sen jatkuva reflektointi sekä läpinäkyvyys tutkimuksen raportoinnissa. Subjektiivisuus antaa mahdollisuuden erilaisille tulkinnoille, joiden kautta tutkittavaa ilmiötä voidaan tarkastella monipuolisesti ja syvällisesti (Puusa & Julkunen, 2020). Kvalitatiivista tutkimusta ei siis tarkastella pelkästään objektiivisuuden kautta, vaan muina kriteereinä uskottavuudelle on esimerkiksi tutkittavan ilmiön syvällinen ymmärtäminen ja sen kuvaaminen (Puusa & Julkunen, 2020, s. 189–190). Vaikka olemme läpivalaisseet tutkimusprosessimme tarkasti,

tiedostamme, että aineistosta voi tehdä erilaisia tulkintoja riippuen valitusta näkökulmasta (Aaltio & Puusa, 2020, s. 188). Tämä kertoo tutkimustilanteen ainutlaatuisuudesta ja näin ollen on siis mahdollista, että toinen tutkija voisi päätyä erilaisiin tuloksiin.

Tutkimuksemme luotettavuutta lisää se, että hyödynsimme tutkijoiden välistä triangulaatiota tutkimusaineiston analyysissä ja pohdinnassa. Koska meitä oli koko tutkimusprosessin läpi kaksi tutkijaa, tarkastelimme aineistoa ensin molemmat itsenäisesti, jonka jälkeen vertasimme huomionarvoisia tuloksiamme (Eskola & Suoranta, 1998; Patton, 2015). Tulosten muodostamisen jälkeen hyödynsimme triangulaatiota myös teorian ja tutkimustulosten välisen suhteen tarkastelussa.

Tutkimuksemme rajoitteena on tutkimusotoksen pienuus ja homogeenisyys. Tutkimukseen osallistui kuudennen luokan edustajia vain 22 ja lisäksi tutkimusryhmässämme ei ollut yhtään monikulttuurista taustaa omaavaa oppilasta. Tästä syystä yleistettävyyks kansallisella tasolla ei ole juurikaan mahdollista. Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena ei kuitenkaan ole tulosten yleistettävyys vaan syvällisen ymmärryksen saaminen (Aaltio & Puusa, 2020). Tiedostamme kuitenkin, että esimerkiksi heterogeenisemmällä tutkimusjoukolla tutkimustulokset olisivat voineet olla hyvinkin erilaisia.

Tutkimuksen luotettavuutta lisäsi myös tutkimusmenetelmän huolellinen valinta (Aaltio & Puusa, 2020). Avoin kyselylomake oli paras menetelmä kerätä tietoa kuudesluokkalaisten ajatuksista koskien psykososiaalista seksuaalisuutta. Tutkimuksessa käsitelty aihe oli selvästi arka, sillä aineistoa kerätessä osalla oppilaista nousi huoli siitä, pystyykö vastauksia yhdistämään heihin tai lukeeko oma opettaja vastaukset. Tämän vuoksi tekemämme aineiston anonymisointi alusta lähtien oli tärkeää oppilaiden avoimuuden sekä vastausten laadun ja määrän kannalta.

On kuitenkin oleellista pohtia kriittisesti muodostamaamme avointa kyselylomaketta ja sen eri tehtäviä. Analyysivaiheessa havaitsimme, että esimerkiksi ensimmäisessä tehtävässä (ks. Liite 1, tehtävä 1) osa väitteistä olisi voinut olla

paremmin muotoiltuja. Ensimmäisen tehtävän ensimmäinen väite jouduttiin jättämään analyysistä pois, sillä siihen saadut vastaukset olivat täysin irrallisia psykososiaalisesta seksuaalisuudesta. Lisäksi osa väitteistä saattoi olla liian monimutkaisesti muotoiltuja oppilaiden ikätasoon nähden, mikä näkyi omien vastausten perustelujen puutteena. Havaitsimme myös ristiriitoja yksittäisten oppilaiden omien vastausten välillä, mikä voi johtua väitteiden hankalasta ymmärrettävyydestä. Toisaalta voi olla mahdollista, että kuudesluokkaiset eivät vielä kykene ajattelemaan seksuaalisuutta niin moninaisena ilmiönä. Esimerkiksi useissa tehtäväpapereissa kerrottiin, ettei painetta seksuaalisuuteen liittyvistä asioista koeta, mutta kuitenkin oltiin tyytymättömiä omaan kehoon ja vertailtiin itseään muihin. Näiden tekijöiden voidaan olettaa liittyvän seksuaalisuudesta koettuihin paineisiin (ks. Rinkinen, 2012; Santalahti, 2018), vaikka kuudesluokkalaiset eivät osanneet tätä vielä sanoittaa.

Tutkimustuloksiin on voinut vaikuttaa myös kyselylomakkeeseen valitut kuvat. Käytimme tarkoituksella monitulkintaisia kuvia (ks. Liite 1, tehtävä 2), jotta ne eivät johdattelisi liikaa olemalla esimerkiksi liian romanttisia. Tämä saattoi vaikuttaa toisen tutkimuskysymyksen analyysiin, joten on tärkeää pohtia, onko kyse tutkittavien aidoista ajatuksista vai tulkintaeroista. Esimerkiksi kuvissa, joissa on kaksi oletettavasti samaa sukupuolta edustavaa henkilöä, saatettiin nähdä sisaruksina tai puolisoina. Kyse voi olla siis tulkintaeroista, jonka takia ei voida olla varmoja, etteikö seksuaalisuuden moninaisuutta tunnistettaisi. Toisaalta on olennaista pohtia myös, onko kyse tutkijoiden tekemistä olettamuksista, koska lasten kokemusmaailma on eri kuin aikuisten (ks. Cacciatore, 2006; Riihonen ym. 2015). Näin ollen, tämä on saattanut vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin.

4.3 Jatkotutkimusmahdollisuuksia

Tämä tutkimus antoi arvokasta uutta tietoa siitä, mitä kuudesluokkalaiset ajattelevat psykososiaalisesta seksuaalisuudesta ja miten he tunnistavat seksuaalisuuden moninaisuutta. Tutkimuksemme tuloksia ei otoskoon pienuuden vuoksi

voida täysin yleistää, mutta ne antavat arvokasta tietoa kuudesluokkalaisten ajattelusta. Tätä tietoa voidaan hyödyntää nuorten ajattelun ymmärtämisessä ja psykososiaalisen seksuaalisuuden sekä hyvinvoinnin tukemisessa. Lisäksi tutkimus voi toimia pohjana tuleville tutkimuksille. Koska psykososiaalinen seksuaalisuus on iso osa ihmisen hyvinvointia (ks. Cacciatore, 2007; Kosunen, 2000) ja aiempaa tutkimusta aiheesta on vielä hyvin vähän, on sille tulevaisuudessa suuri tarve.

Tämän tutkimuksen tulokset jäivät homogeenisen ryhmän vuoksi mahdollisesti yksipuolisiksi. Eri kulttuuritaustan omaavien oppilaiden ajatukset eivät siis päässeet esille. On selvää, että kulttuurin vaikuttaessa vahvasti seksuaalisuuteen (Hedge ym. 2022), tulisi myös heterogeenisempien oppilasryhmien ajatuksia selvittää. On tärkeää saada tietoa myös maahanmuuttajataustaisten alakoulusta yläkouluun siirtymässä olevien oppilaiden ajatuksista koskien psykososiaalista seksuaalisuutta ja seksuaalisuuden moninaisuutta. Tämän avulla voidaan tukea lasten ja nuorten kokonaisvaltaista hyvinvointia tärkeässä elämänvaiheessa sekä lisätä tasa-arvoa Suomessa seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa.

Lisäksi olisi mielekäästä tutkia, onko psykososiaalista seksuaalisuutta koskevissa ajatuksissa eroja eri ikäryhmien välillä. Seksuaalinen kehitys tapahtuu portaittain ja se vaihtelee iän sekä kehitystason mukaan (Cacciatore, 2007), jolloin eri ikäisillä yksilöillä voi olla hyvinkin erilaisia ajatuksia psykososiaalisesta seksuaalisuudesta ja seksuaalisuuden moninaisuudesta. Tämänkaltaisen useampia ikäryhmiä samanaikaisesti tarkasteleva tutkimus voisi antaa arvokasta lisätietoa juuri näistä eri kehitysvaiheista. Tällöin pystyttäisiin tarkastelemaan eri ikäryhmien välillä ilmeneviä eroja ja yhteneväisyyksiä. Lisäksi olisi mahdollista tarkastella laajemmin myös saman ikäryhmän sisällä ilmeneviä eroja ja yhteneväisyyksiä.

Aiheesta olisi tärkeää tuottaa myös pitkittäistutkimus, jolloin psykososiaalisen seksuaalisuuden ja sen ymmärtämisen kehittymistä voitaisiin tutkia. Tutkimuksemme kaltaiset poikittaistutkimukset eivät anna tietoa yksilöiden kehityksestä, ja uskomme, että pitkittäistutkimukselle on tulevaisuudessa tarvetta. Psykososiaalisen seksuaalisuuden ja seksuaalisuuden moninaisuuden teemoja tutki-

malla saadaan tietoa, jonka avulla voidaan tukea lasten ja nuorten kokonaisvaltaista hyvinvointia sekä tarjota laadukkaampaa ja tasa-arvoisempaa seksuaalikasvatusta kaikille. Tämän vuoksi näitä teemoja on erittäin tärkeää tutkia myös jatkossa.

LÄHTEET

- Aalberg, V., & Siimes, M. A. (2010). *Lapsesta aikuiseksi: Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi* (Uusitun laitoksen 2. p.). Nemo.
- Aaltio, I. & Puusa, A. (2020). Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus. 177–188.
- Aho, T. (2015). Nuoren yhdenvertainen kohtaaminen seksuaalikasvatuksessa. Teoksessa E. Korteniemi-Poikela & R. Cacciatore. (toim.) *Seksuaalisuuden portaat*. (s. 177 – 178). Helsinki: Opetushallitus.
- Ahonen, S. (1994). Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa L. Syrjälä, E. Syrjäläinen, S. Ahonen & S. Saari. *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. Kirjayhtymä.
- Alanko, K., & Kaljunen, O. (2014). *Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa?* Nuorisotutkimusverkosto : Nuorisotutkimusseura : Setä.
- Alasuutari, P. (2012). *Laadullinen tutkimus 2.0*. Vastapaino.
- Anttila, A. (2012). ”Kiitos jo etukäteen! – poikien kirjoituksia heitä askarruttavista seksiasioista. Teoksessa O. Kontula. (toim.) *Mitä pojat todella haluavat tietää seksistä – tehoa poikien seksuaaliopetukseen (PoikaShanke)*. (s. 15–57). Väestöliitto: Vammalan Kirjapaino OY
- Balter, A-S., Van Rhijn, T., & Davies, A.W.J. (2016). The development of sexuality in childhood in early learning settings: An exploration of Ontario Early Childhood Educators’ perceptions. *The Canadian Journal of Human Sexuality* 25 (1), 30–40
- Bildjuschkin, K. (2015). Keskeiset käsitteet. Teoksessa K. Bildjuschkin (toim.), *Seksuaalikasvatuksen tueksi. THL Työpaperi 35/2015*. (s. 13–15). Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-542-4>
- Byers, E. S., Sears, H. A., Voyer, S. D., Thurlow, J. L., Cohen, J. N., & Weaver, A. D. (2003). An adolescent perspective on sexual health education at school and at home: I. high school students. *The Canadian journal of human sexuality*, 12(1), 1–17.

- Cacciatore, R. (2006). Lasten ja nuorten seksuaalisuus. Teoksessa D. Apter, L. Väisälä, & K. Kaimola. (toim.) *Seksuaalisuus* (1. p., s. 205–225). Duodecim.
- Cacciatore, R. (2000). *Lasten seksuaaliterveys*. Teoksessa Toim. O. Kontula & I. Lottes. (2000). *Seksuaaliterveys Suomessa*. Kustannusosakeyhtiö Tammi: Helsinki.
- Cacciatore, R. (2007). *Huomenna pannaan pussauskoppiin: Eväitä tyttönä ja poikana kasvamisen haasteisiin syntymästä murrosikään*. Porvoo: WSOY.
- Cacciatore, R., & Korteniemi-Poikela, E. (2019). *Rakkaus, ilo, rohkeus: Seksuaalisuuden portaat*. Minerva.
- Crain, W. C. (2011). *Theories of development: Concepts and applications* (6th ed., International ed.). Pearson.
- Darwich, L., Hymel, S., & Waterhouse, T. (2012). School Avoidance and Substance Use Among Lesbian, Gay, Bisexual, and Questioning Youths: The Impact of Peer Victimization and Adult Support. *Journal of educational psychology*, 104(2), 381-392. <https://doi.org/10.1037/a0026684>
- Denisoff, D. (2018). Sexuality. *Victorian literature and culture*, 46(3-4), 882-885. <https://doi.org/10.1017/S1060150318001092>
- Emas, T. (2006). Monikulttuurisuus ja seksuaalisuus. Teoksessa D. Apter, L. Väisälä, & K. Kaimola. (toim.) *Seksuaalisuus* (1. p., s. 77–92). Duodecim.
- Eskola, J., & Suoranta, J. (1998). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino.
- Flick, U. (2018). Managing quality in qualitative research: process and transparency. In *Managing Quality in Qualitative Research* (Second ed., pp. 117-128). SAGE Publications Ltd, <https://doi.org/10.4135/9781529716641>
- Fortenberry, J. D. (2013). Puberty and adolescent sexuality. *Hormones and Behavior*, 64(2), 280-287. <https://doi.org/10.1016/j.yhbeh.2013.03.007>
- Georgiadis, J. R., & Kringelbach, M. L. (2012). The human sexual response cycle: Brain imaging evidence linking sex to other pleasures. *Progress in neurobiology*, 98(1), 49-81. <https://doi.org/10.1016/j.pneurobio.2012.05.004>

- Goldman, J. D., & Coleman, S. J. (2013). Primary school puberty/sexuality education: Student-teachers' past learning, present professional education, and intention to teach these subjects. *Sex education, 13*(3), 276–290.
<https://doi.org/10.1080/14681811.2012.719827>
- Grower, P., Ward, L. M., & Beltz, A. M. (2019). Downstream consequences of pubertal timing for young women's body beliefs. *Journal of adolescence (London, England.)*, 72(1), 162-166.
<https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2019.02.012>
- Guest, G., MacQueen, K.M. & Namey, E.E. (2014). Applied thematic analysis. SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781483384436>
- Hallenberg, H. (2008). Seksuaalisuus islamin maissa. Teoksessa P. Brusila. (toim.) *Seksuaalisuus eri kulttuureissa*. (s. 74–97). Helsinki: Duodecim.
- Hegde, A., Chandran, S., & Pattnaik, J. I. (2022). Understanding Adolescent Sexuality: A Developmental Perspective. *Journal of psychosexual health, 4*(4), 237-242. <https://doi.org/10.1177/26318318221107598>
- Herbert, A. C., Ramirez, A. M., Lee, G., North, S. J., Askari, M. S., West, R. L., & Sommer, M. (2017). Puberty Experiences of Low-Income Girls in the United States: A Systematic Review of Qualitative Literature From 2000 to 2014. *Journal of adolescent health, 60*(4), 363–379.
<https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2016.10.008>
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P., & Sinivuori, E. (2016). *Tutki ja kirjoita* (21. uud. p.). Tammi.
- Hirst, J. (2008). Developing sexual competence? Exploring strategies for the provision of effective sexualities and relationships education. *Sex education, 8*(4), 399–413. <https://doi.org/10.1080/14681810802433929>
- Huttunen, M. (2006). Seksuaalisuuden monet kasvot. Teoksessa D. Apter, L. Väisälä, & K. Kaimola. (toim.) *Seksuaalisuus* (1. p., s. 15–19). Duodecim.
- Huuska, M. (2011). *Sukupuolen monimuotoisuuden ammatillinen kohtaaminen*. Teoksessa L. Tuovinen, O. Stålström, J. Nissinen & J. Hentilä. (2011). Saanko olla totta? Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus. Gaudeamus: Helsinki.

- Huusko, M. & Paloniemi, S. (2006). Fenomenografia laadullisena tutkimussuuntauksena kasvatustieteissä. *Kasvatus* 37 (2), 162–173.
- Ilmonen, K. & Korhonen, E. (2015). Seksuaalioikeudet. Väestötietosarja 2. Väestöliitto.
- Ilmonen, T. & Nissinen, J. (2006). Sanasto. Teoksessa D. Apter, L. Väisälä, & K. Kaimola. (toim.) *Seksuaalisuus* (1. p., s. 432–457). Duodecim.
- Ilmonen, T. & Nissinen, J. (2006). Seksologian peruskäsitteistöä. Teoksessa D. Apter, L. Väisälä, & K. Kaimola. (toim.) *Seksuaalisuus* (1. p., s. 20–26). Duodecim.
- Johnson, K. (2015). *Sexuality: A psychosocial manifesto*. Polity Press.
- Joronen, K. (2005). *Adolescents' subjective well-being in their social contexts*. Tampere University Press.
- Kakkori, L. (2009). Hermeneutiikka ja fenomenologia. Hermeneuttis-fenomenologisen tutkimusotteen sisäisestä problematiikasta. *Aikuiskasvatus*, 29(4/2009), 273-279. <https://doi.org/10.33336/aik.94208>
- Kar, S., Choudhury, A., & Singh, A. (2015). Understanding normal development of adolescent sexuality: A bumpy ride. *Journal of human reproductive sciences*, 8(2), 70–74. <https://doi.org/10.4103/0974-1208.158594>
- Kiviniemi, K. (2018). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa R. Valli. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (5. p., s. 73–87). PS-Kustannus.
- Kontula, O (2006). Suomalaisten seksuaalikulttuuri. Teoksessa D. Apter, L. Väisälä, & K. Kaimola. (toim.) *Seksuaalisuus* (1. p., s. 27–37). Duodecim.
- Korteniemi-Poikela, E. & Cacciatore, R. (toim.) (2015). *Seksuaalisuuden portaat*. Helsinki: Opetushallitus
- Korteniemi-Poikela, E. & Cacciatore, R. (2010). *Portaita pitkin – Lapsen ja nuoren seksuaalisuuden kehittyminen*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

- Koskinen, M. (2011). Fenomenografia tutkimuslähestymistapana. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti. *Menetelmäviidakon raivaajat: Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan*. JTO.
- Kosunen, E. (2000). Nuorten seksuaaliterveys. Teoksessa Toim. O. Kontula & Lottes. (2000). *Seksuaaliterveys Suomessa*. Kustannusosakeyhtiö Tammi: Helsinki.
- Kosunen, E., Cacciatore, R., & Hervonen, A. (2003). Seksuaalisuus elämänkaareissa. *Duodecim*, 119(3), 209–216.
- Krippendorff, K. (2019). *Content analysis*. Fourth edition. SAGE Publications, Inc., <https://doi.org/10.4135/9781071878781>
- Kuula, A. (2015). *Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Vastapaino.
- Laine, T. (2018). Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa R. Valli. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (5., uudistettu ja täydennetty painos.). PS-Kustannus.
- Laru, S., Riihonen, R. & Cacciatore, R. (2016). Lapsen psykoseksuaalisen kehityksen tukeminen. Teoksessa S. Ingman-Friberg & R. Cacciatore. *Keho on leikki: Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä*. Helsinki: Duodecim.
- Maasoumi, R., Taket, A., & Zarei, F. (2018). How Iranian Women Conceptualize the Role of Cultural Norms in Their Sexual Lives. *Sexuality & culture*, 22(4), 1376-1390. <https://doi.org/10.1007/s12119-018-9531-5>
- Marceau, K., Ram, N., Houts, R. M., Grimm, K. J., & Susman, E. J. (2011). Individual Differences in Boys' and Girls' Timing and Tempo of Puberty: Modeling Development With Nonlinear Growth Models. *Developmental psychology*, 47(5), 1389–1409. <https://doi.org/10.1037/a0023838>
- Martikainen, P., Bartley, M., & Lahelma, E. (2002). Psychosocial determinants of health in social epidemiology. *International journal of epidemiology*, 31(6), 1091-1093. <https://doi.org/10.1093/ije/31.6.1091>

- McKee, A., Albury, K., Dunne, M., Grieshaber, S., Hartley, J., Lumby, C., & Mathews, B. (2010). Healthy Sexual Development: A Multidisciplinary Framework for Research. *International journal of sexual health*, 22(1), 14-19. <https://doi.org/10.1080/19317610903393043>
- Metsämuuronen, J. (2003). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä* (2. uud. p.). International Methelp.
- Metsämuuronen, J. (2006). *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. International Methelp.
- Moksnes, U. K., & Espnes, G. A. (2013). Self-esteem and life satisfaction in adolescents – gender and age as potential moderators. *Quality of life research*, 22(10), 2921-2928. <https://doi.org/10.1007/s11136-013-0427-4>
- Moya, P., & Larrain, M. E. (2016). Sexuality and meaning in Freud and Merleau-Ponty. *International journal of psychoanalysis*, 97(3), 737-757. <https://doi.org/10.1111/1745-8315.12494>
- Niskanen, S. (2005). Hermeneuttisen psykologian tieteenfilosofinen traditio. Teoksessa J. Perttula & T. Latomaa. *Kokemuksen tutkimus: Merkitys, tulkinta, ymmärtäminen*. Dialogia. 89-114.
- Nissinen, J. (2006). Seksuaalinen suuntautuminen. Teoksessa D. Apter, L. Väisälä, & K. Kaimola. (toim.) *Seksuaalisuus* (1. p., s. 130 – 156). Duodecim.
- Nissinen, J. (2011). *Luottamuksen rakentuminen moninaisuutta kunnioittaen*. Teoksessa L. Tuovinen, O. Stålström, J. Nissinen & J. Hentilä. (2011). *Saanko olla totta? Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus*. Gaudeamus: Helsinki.
- Oinonen, M., Susineva, A., Niva, N. & Kivilompolo, J. (2019). *Seksuaalikasvattajan käsikirja*. Hivpoint. Kirjapaino: Trinket, Helsinki.
- Paloniemi, S., & Huusko, M. (2016). Fenomenografia ja variaatioteoria aikuiskasvatustieteen tutkimuksessa. *Aikuiskasvatus*, 36(2), 119-121. <https://doi.org/10.33336/aik.88486>
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice* (Fourth edition.). SAGE Publications, Inc.

- Plummer, K. (2003). Queers, Bodies and Postmodern Sexualities: A Note on Revisiting the "Sexual" in Symbolic Interactionism. *Qualitative sociology*, 26(4), 515-530. <https://doi.org/10.1023/B:QUAS.0000005055.16811.1c>
- Puusa, A. (2020). Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus. 145–156.
- Puusa, A. & Julkunen, S. (2020). Uskottavuuden arviointi laadullisessa tutkimuksessa. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus. 189–201.
- Puusa, A., & Juuti, P. (2020a). Laadullisen tutkimuksen olemus. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus. 75–85.
- Puusa, A., & Juuti, P. (2020b). Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus. 57–60.
- Puusa, A. & Juuti, P. (2020c). Organisaatiokulttuurinäkökulma esimerkkinä laadullisen tutkimuksen yleistymisestä. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus. 61–74.
- Riihonen, R., Laru, S. & Cacciatore, R. (2015). Ihmisen psykoseksuaalinen kehitys. Teoksessa K. Bildjuschkin (toim.), *Seksuaalikasvatuksen tueksi*. THL Työpöytäpaperi 35/2015. (s. 13–15). Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-542-4>
- Rinkinen, T. (2012). *Nuorten kysymyksiä seksuaaliterveydestä Väestöliiton Internetpalvelussa: "Toivon, että vastaat koska en uskalla kysyä keneltäkään muulta aikuiselta!!!"*. Väestöliitto.
- Santalahti, T. (2018). Nuorten seksuaalinen hyvinvointi, seksuaaliterveyskäyttäytyminen ja niiden uhkatekijät. *Opettajan opas – Nuorten seksuaalisuus ja seksuaaliterveys*. www.terveyskirjasto.fi.
Lääkärikirja Duodecim. Kustannus Duodecim Oy 5.2.2018. Viitattu: 19.9.2023.

Seta. (2023). Sateenkaarisanasto.

<https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/> Luettu 3.10.2023

Seta. (2023). Sukupuolen moninaisuus.

<https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/> Luettu 3.10.2023

Suomen perustuslaki 1999/731. Annettu Helsingissä 11.6.1999. Saatavilla sähköisesti osoitteessa

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Syrjäläinen, S. (1994). Etnografinen opetuksen tutkimus: kouluetnografia.

Teoksessa L. Syrjälä, E. Syrjäläinen, S. Ahonen & S. Saari. *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. Kirjayhtymä.

Tabatabaie, A. (2015). Childhood and adolescent sexuality, Islam, and problematics of sex education: A call for re-examination. *Sex education*, 15(3), 276-288. <https://doi.org/10.1080/14681811.2015.1005836>

TENK. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2012). Hyvä tieteellinen käytäntö.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Haettu 16.10.2023 osoitteesta https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Tuomi, J., & Sarajarvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja*

sisällönanalyysi (Uudistettu laitos.). Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuovila, T., Åstedt-Kurki, P., Paavilainen, E. & Kylmä, J. (2018). Nuorten kuvaus elämästään sateenkaariperheessä. [Adolescents' descriptions on their lives in a LGBTI family] *Hoitotiede*, 30(4), 347-360.

<https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-201911296435>

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation [UNESCO] Joint United Nations Programme on HIV/ AIDS [UNAIDS], United Nations Population Fund [UNFPA], the United Nations International Children's Emergency Fund [UNICEF], UN Women & World Health Organisation [WHO]. (2018). International technical guidance on sexuality education. An evidence-informed approach. Revised edition. ISBN: 978-92-3-100259-5

- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation [UNESCO].
(2009). *International Technical Guidance on Sexuality Education: An Evidence-Informed Approach for Schools, Teachers and Health Educators*. Paris: UNESCO.
- Viner, R. M., Ozer, E. M., Denny, S., Marmot, M., Resnick, M., Fatusi, A., & Currie, C. (2012). Adolescence and the social determinants of health. *The Lancet (British edition)*, 379(9826), 1641-1652.
[https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(12\)60149-4](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(12)60149-4)
- World Health Organization. (2004). *Promoting Mental Health: Concepts, emerging evidence, practise*. Geneva: WHO. (Viitattu 19.9.)
- World Health Organization. (2010). Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille. Helsinki: Valopaino Oy
- World Health Organization. (2023). Sexual rights.
https://www.who.int/health-topics/sexual-health#tab=tab_2. Luettu 9.11.2023.

LIITTEET

Liite 1. Aineistonkeruussa käytetty avoimien vastauksien kyselylomake.

- 1. Alla on erilaisia väittämiä. Lue ne huolellisesti. Kirjoita oletko väittämän kanssa samaa mieltä vai eri mieltä. Perustele vastauksesi esimerkiksi apukysymyksiä hyödyntäen.**

Minun on helppo kasvaa Suomessa.

Miksi on? Miksi ei?

Minun on helppo kasvaa minun biologisessa sukupuollessa.

Miksi on? Miksi ei?

Saan peittelemättä tykätä kenestä haluan.

Miksi? Miksi et?

Koen painetta tai epävarmuutta seksuaalisuuteen liittyvistä asioista.

Millaista painetta/epävarmuutta? Mikä sen aiheuttaa?

Voin olla täysin oma itseni ystäväni seurassa.

Miksi? Miksi et?

Voin olla täysin oma itseni perheeni seurassa.

Miksi? Miksi ei?

Koen oman kehoni hyvänä.

Miksi? Miksi ei?

Kavereideni mielipiteet vaikuttavat omaan käsitykseeni seksuaalisuudesta.

Miksi? Miksi ei? Millä tavalla?

Vertailen itseäni muihin.

Millä tavalla? Kuinka usein? Miksi?

2. Alla on neljä kuvaa. Kerro, mitä näet kuvissa. Kerro heidän tarinansa.
esim. Keitä kuvissa on? Miten he tuntevat toisensa?

